

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

**Povědomí slyšících pedagogů základních škol pro sluchově
postižené
v České republice o kultuře Neslyšících**

Diplomová práce

Brno 2011

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Radka Horáková, Ph.D.

Vypracoval:

Bc. Tomáš Bogner

Děkuji **PhDr. Radce Horákové, Ph.D.** za odborné rady a vedení při vypracování diplomové práce.

Dále děkuji **Bc. Pavle Bognerové**, které patří vřelý dík za korekturu českého jazyka, za trpělivost a podporu při zpracování této diplomové práce.

Velmi děkuji jmenovitě ředitelům Základních škol pro sluchově postižené – **Mgr. H. Abbodové** (Brno), **PaedDr. M. Hulovi** (Kyjov), **Mgr. Bc. M. Janečkovi** (Liberec), **Mgr. V. Kvítkovi** (České Budějovice), **RNDr. P. Laněmu** (Praha – Ječná), **Mgr. J. Langerovi** (Olomouc), **Mgr. A. Liebloví** (Valašské Meziříčí), **Mgr. V. Pavličkové** (Praha – Radlice), **Mgr. J. Poustkovi** (Plzeň), **Mgr. I. Rindové** (Hradec Králové), **Ing. M. Špalkové** (Ivančice) a **Mgr. V. Váchovi** (Praha – Holečkova) za pomoc při dotazníkovém šetření. Nemenší dík patří i slyšícím pedagogům Základních škol pro sluchově postižené.

Poděkování patří i **Mgr. Farah Curry** a **Timothy Currymu, B.S.** za odbornou pomoc při překladu resumé do anglického jazyka.

Bc. Davidu Jordovi projevují dík za pomoc s grafickou úpravou diplomové práce.

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat svým blízkým, bez jejichž podpory a shovívavosti by tato práce nikdy nevznikla.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracoval samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně, 22. listopadu 2011

.....
Bc. Tomáš Bogner

ÚVOD	5
1 Uvedení do problematiky sluchového postižení	7
1.1 Terminologie.....	7
1.2 Klasifikace sluchového postižení	9
1.3 Komunikační formy osob se sluchovým postižením	11
1.4 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob	13
2 Kultura Neslyšících.....	15
2.1 Jazyková a kulturní menšina	15
2.2 Role Neslyšícího pedagoga na základních školách pro sluchově postižené	17
2.3 Zvyky, tradice, Neslyšící osobnosti a možnosti Neslyšících v majoritní společnosti.....	19
2.4 Specifické potřeby Neslyšících	20
3 Základní školy pro sluchově postižené v České republice	22
3.1 Filosofie a charakteristika škol.....	23
3.2 Současná situace na základních školách pro sluchově postižené.....	31
3.3 Vzdělání slyšících pedagogů	33
4 Slyšící pedagogové a jejich povědomí o kultuře Neslyšících.....	36
4.1 Analýza zkoumaného vzorku	37
4.2 Popis výzkumných technik.....	37
4.3 Kvalitativní výzkumné šetření.....	38
4.4 Shrnutí výzkumného šetření	54
5 Doporučení pro praxi	58
ZÁVĚR	62
RESUMÉ	63
SUMMARY	64
SEZNAM LITERATURY	65
SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Téma, které jsem si zvolil pro zpracování své diplomové práce s názvem **Povědomí slyšících pedagogů základních škol pro sluchově postižené v České republice o kultuře Neslyšících**, jsem si vybral z několika důvodů. Jedním z nich je skutečnost, že jsem sám Neslyšící a absolvoval jsem školu pro sluchově postižené. Pociťoval jsem velký nedostatek informací ohledně kultury Neslyšících. Dalším aspektem jsou mé zkušenosti z pozice pedagoga působícího na škole pro sluchově postižené. Jde především o zjištění, jaké mají v současné době slyšící pedagogové na základních školách pro sluchově postižené povědomí o kultuře Neslyšících. Nakolik jsou slyšící pedagogové schopni předávat svým žákům informace o kultuře Neslyšících, o jazyce Neslyšících a nakolik jsou schopni být vzorem pro žáky se sluchovou vadou.

V první části této práce budete uvedeni do problematiky sluchového postižení, bude ujasněna terminologie užívaná v této práci, seznámíme se s rozdělením sluchových vad dle WHO a ztráty v decibelech, zaměříme se i na to, jak komunikují samotní sluchově postižení a bude nastíněn Zákon o komunikačních systémech (Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.).

V druhé kapitole se podíváme na kulturu Neslyšících – na Neslyšící jako jazykovou a kulturní menšinu. Zmíním zde zvyky, tradice, Neslyšící osobnosti, možnosti Neslyšících v majoritní společnosti a specifické potřeby Neslyšících. Lze zde nahlédnout i na roli Neslyšícího pedagoga na základních školách pro sluchově postižené.

Třetí část se zaměřuje přímo na základní školy pro sluchově postižené v České republice. V této kapitole se dozvíme filozofii, charakteristiku a současnou situaci na těchto školách, nebude opomenuto ani vzdělávání slyšících pedagogů.

V poslední kapitole se tyto získané teoretické informace ověří pomocí kvalitativního výzkumného šetření. Sběr dat probíhal na základních školách pro sluchově postižené v České republice, následně byl vyhodnocen a zpracován do grafů. V příloze je uvedena ukázka otázek užitých ve strukturovaném rozhovoru.

Cílem této diplomové práce je vyhodnotit a objektivně poukázat na situaci ohledně povědomí slyšících pedagogů o kultuře Neslyšících na základních školách pro sluchově postižené v České republice, zjistit, na jaké úrovni slyšící pedagogové ovládají český znakový jazyk – přirozený jazyk Neslyšících.

Slyšící pedagogové by měli být vzorem pro své žáky, umět jim předávat nejen výchovně – vzdělávací informace, ale také informace ohledně kultury Neslyšících.

1 Uvedení do problematiky sluchového postižení

Jak neslyšící, tak i nedoslýchaví lidé si dobře uvědomují, že se od sebe liší nejen stupněm ztráty sluchu, ale především rozdílnými problémy, potřebami (které jsou někdy až protichůdné), jazykem, kulturou, životní filozofií a stylem života. (Strnadová 2008, s. 53)

1.1 Terminologie

Pod pojmem „sluchové postižení“ si většina z nás vybaví zpravidla osoby, které špatně slyší. Existuje mnoho druhů a typů sluchových postižení, projevy jsou různé.

Pro tuto diplomovou práci je nutné si ujasnit, jaké pojmy se zde budou vyskytovat. Především jde o pojmy **neslyšící/Neslyšící** a komunikační systémy.

Definici uváděných pojmů čerpám ze Zákona o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.:

- **neslyšící**

Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.

- **Neslyšící (kulturní definice)**

Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, jediné zdravotní postižení a asi jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že se člověk stává členem kulturní a jazykové menšiny. Dále sem patří všechny osoby, které považují znakový jazyk za primární formu své komunikace.

Je důležité uvést ještě další kategorie osob se sluchovým postižením, které tvoří osoby nedoslýchavé, ohluchlé a uživatelé kochleárního implantátu, neboť se v této diplomové práci budou tyto pojmy vyskytovat i samostatně.

Nedoslýchaví

Za nedoslýchavé jsou považováni ti, kteří se sluchadlem rozumí mluvené řeči i bez odezírání. Nedoslýchaví preferují komunikaci v mluveném jazyce, záleží však na velikosti ztráty sluchu a prostředí, ve kterém se pohybují. *Hlavním problémem nedoslýchavých dětí je, že jejich přijetí světem slyšících není nikdy stoprocentní a pokud se včas nenaučí na odpovídající úrovni i znakový jazyk, odmítne je i společenství neslyšících. V důsledku toho jsou často velice osamocené.* (Hrubý 1997, s. 33)

Ohluchlí

Za ohluchlé jsou považovány osoby, které ztratily sluch po nabytí mluvené řeči. Je možné, že si ohluchlí mohou s pomocí logopeda a svého slyšícího okolí udržet svoji poměrně dobře znějící mluvu. *Dokonce ani děti ohluchlé ve velice raném věku nemají problémy se čtením, které jsou u prelingválně neslyšících obrovské.* (Hrubý 1997, s. 34)

Podstatným problémem ohluchlých, dalo by se říci, že hlavním, je problém psychologický – znají cenu zvuku a postrádají ho.

Uživatel kochleárního implantátu

Kochleární implantát je složité elektronické zařízení, které mění zvukové impulsy na elektrické proudy (princip mikrofону). Tyto proudy pak – elektrodou zavedenou přímo do hlemýžďe – stimulují sluchový nerv. Tak umožňují určitý sluchový vjem, který je však normálnímu sluchovému vjemu pouze podobný, nikoli s ním totožný. (Hroboň 1998, s. 49) Kochleární implantát je určen jedincům s velmi těžkým sluchovým postižením, jimž užívání sluchadel nepřináší žádný přínos.

Z informací z Centra kochleárních implantací vyplývá, že *...u všech dětí se zlepšily rozumové a jazykové schopnosti, vymizely nebo se výrazně zmírnily neurotické příznaky, děti jsou sebevědomější, vyrovnanější a mají větší zájem o kontakt se slyšícím okolím.* (<http://www.ckid.cz/aktual.asp>) Hlavní funkcí implantátu je, aby pacientům s těžkou percepční vadou sluchu umožnil rozumět mluvené řeči. Sluch v plném rozsahu ještě v dnešní době nahradit technicky zcela nelze. Jestliže narozené neslyšící dítě nemůže rozvíjet řeč, nemůže se naučit ani číst a psát. U dětí s implantátem a dobrou rehabilitací lze předpokládat, že budou schopny až v 80 procentech rozumět mluvené

řeči, číst a psát a zvýší se jejich možnosti zařadit se do slyšící populace.

1.2 Klasifikace sluchového postižení

V České republice žije podle statistiky přibližně půl milionu sluchově postižených občanů se sluchovým postižením. Velkou část osob se sluchovým postižením tvoří nedoslýchaví lidé, kterým se zhoršil sluch ve stáří.

Horáková (in Pipeková 2010, s. 144) uvádí:

Kritéria dělení sluchových poruch jsou mnohočetná, čemuž odpovídá bezpočet různých klasifikací. Pro vymezení jednotlivých skupin sluchového postižení nám slouží různá hlediska:

- *místo vzniku postižení,*
- *období vzniku postižení,*
- *stupeň postižení.*

Místo vzniku postižení

Rozlišujeme tři základní skupiny sluchových vad, Horáková (in Pipeková 2010, s. 145) uvádí periferní nedoslýchavost či hluchotu:

- **převodní** – sluchové buňky jsou v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem
- **percepční** – porucha vnitřního ucha, sluchových buněk nebo sluchových nervů
- **smíšená** – kombinace převodního a percepčního typu.

Centrální nedoslýchavost či hluchota:

Zahrnuje komplikované defekty způsobené různými procesy, které postihují korový a podkorový systém sluchových vad. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku. (Horáková in Pipeková 2010, s. 145)

Období vzniku postižení:

- **vrozené vady sluchu** – mohou být geneticky podmíněné nebo kongenitálně získané
- **získané vady sluchu** – jsou to vady získané před rozvojem řeči, přibližně do šesti let věku dítěte; nebo získané vady sluchu po fixaci řeči
- **vady dědičné** – speciální kategorie. *Dědičnost vady však v žádném případě neznamená, že by se s ní dítě muselo narodit. Jsou dědičné vady sluchu, které se projeví třeba až v dospělosti.* (Hrubý 1997, s. 40)

Stupeň postižení:

(Horáková in Pipeková 2010, s.146 – 147):

Z hlediska kvantity (měřené v dB) se můžeme setkávat s různými hodnotami, které vymezují jednotlivé stupně sluchových poruch. Světová zdravotnická organizace (WHO) stanovila mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch: (Tabulka č. 1)

Velikost ztráty sluchu podle WHO	Název kategorie ztráty sluchu	Název kategorie podle Vyhl. MPSV č. 284/1995 Sb.
0 – 25 dB	normální sluch	
26 – 40 dB	lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
41 – 55 dB	střední nedoslýchavost	středně těžká nedoslýchavost
56 – 70 dB	středně těžké poškození sluchu	těžká nedoslýchavost
71 – 90 dB	těžké poškození sluchu	praktická hluchota
více než 90 dB, ale body v audiogramu i nad 1 kHz	velmi závažné poškození sluchu	úplná hluchota
v audiogramu nejsou žádné body nad 1 kHz	neslyšící	úplná hluchota

Tabulka č. 1: Klasifikace sluchových vad – jednotlivé kategorie ztráty sluchu (Hrubý 1996, s. 13)

Z hlediska kvality slyšeného zvuku se můžeme setkávat s různými hodnotami, které vymezují jednotlivé stupně sluchových poruch. Stav sluchu je možné posuzovat podle ztráty v decibelech, které jsou měřeny pomocí audiometrie: (Tabulka č. 2)

<i>normální stav sluchu</i>	<i>0 dB – 20 dB</i>
<i>lehká nedoslýchavost</i>	<i>20 dB – 40 dB</i>
<i>středně těžká nedoslýchavost</i>	<i>40 dB – 60 dB</i>
<i>těžká nedoslýchavost</i>	<i>60 dB – 80 dB</i>
<i>velmi těžká nedoslýchavost</i>	<i>80 dB – 90 dB</i>
<i>hluchota komunikační (praktická)</i>	<i>90 dB a více</i>
<i>hluchota úplná (totální)</i>	<i>bez audiometrické odpovědi</i>

Tabulka č. 2: Posouzení výsledků audiometrie podle ztráty v decibelech pro vzdušné vedení v oblasti řečových frekvencí (Lejska 2003, s. 36)

1.3 Komunikační formy osob se sluchovým postižením

Nejčastějším způsobem komunikace lidí je lidská řeč a písmo. Slyšící populace preferuje dorozumívání mluveným slovem, jedinci se sluchovým postižením využívají jiný komunikační systém, který je založen na vizuálním vnímání.

Horáková (in Pipeková 2010, s. 153) uvádí dva základní komunikační systémy:

- **audioorální** – reprezentovaný mluveným jazykem majoritní slyšící společnosti,
- **vizuálně-motorický** – zastoupený především znakovým jazykem, znakovým jazykem a prstovými abecedami.

Komunikační formy osob se sluchovým postižením, které dělí Krahulcová – Žatková (2002) následovně, jsou již staršího dělení, uvádím je zde pro srovnání s komunikačními systémy neslyšících¹:

- **daktylní abeceda (daktylotika)** – je slovní vizuálně-motorická komunikační forma, při které se užívá různých poloh postavení prstů k vyjádření hlásek;

¹ Viz kapitola 1.4

prstová abeceda vyjadřuje jednotlivé hlásky polohami a tvarem prstů, ze kterých se syntetickým a sukcesivním postupem tvoří slova stejně, jako se hlásky spojují do slov v mluvené řeči,

- **pomocné artikulační znaky** – se používají při rozvíjení zvukové stránky mluvené řeči sluchově postižených; pomocný artikulační znak upozorňuje na správnou polohu mluvidel (jazyka, tvaru úst), na specifiku výdechového proudu (pocit tepla, chladu, nárazu, měkkého hlasového začátku), na chvění mluvidel při tvoření znělých souhlásek apod.,
- **Hand – Mund systém** – systém manuálně-orální byl vytvořen pro podporu odezírání; je to typ fonetické prstové abecedy, znázorňuje činnost té části mluvidel, která je při vyslovování zraku nepřístupna,
- **chirografie** – je označení pro systém znaků napomáhajících odezírání; určitá poloha prstů ruky ve vztahu k obličeji zde při současné artikulaci označuje hlásku, popř. slabiku,
- **Cued speech** – tento komunikační systém je založený na využití kombinací tvarů prstů a poloh ruky, které vizuálně vyjadřují skupiny samohlásek a skupiny souhlásek, přičemž zrakový vjem ruky se doplňuje odezíráním současného mluvení,
- **mluvená hlásková řeč** – orální řeč, rozvoj dovedností vztahujících se k mluvené řeči, příprava na vyučování v mluvené řeči, reedukace sluchu, nácvik odezírání musí být diferencovány podle příčin, velikosti sluchových ztrát i schopností dítěte,
- **psaná forma řeči** – osvojit si psanou podobu jazyka znamená naučit se rozumět psanému textu a získat dovednost vyjadřovat svoje myšlenky písemnou formou; psaná podoba jazyka plní v komunikačním systému sluchově postižených významnou roli,
- **znakový jazyk** – je vizuálně-motorický komunikační systém; je to souhrn pohybových a mimických, přirozených i konvenčně dohodnutých výrazových prostředků, jejichž podstata spočívá v pohybech a konfiguraci rukou a prstů, mimice obličeje a dalších doplňujících komunikačních formách,
- **manuálně kódovaný mluvený jazyk** – je to obecný termín pro převod jazyka z roviny vizuálně-akustické do roviny vizuálně-motorické,

- **gestuno** – je to nadnárodní, internacionální znakový systém určený zejména pro tlumočení oficiálních textů,
- **mimika, gestikulace, pantomima** – jsou funkční součástí obsahové výpovědi ve vizuálně-motorickém kódu.

1.4 Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

V roce 1998 byl schválen Zákon o znakové řeči č. 155/1998 Sb., podle kterého mají lidé se sluchovým postižením právo na komunikaci ve zvoleném jazyce a právo na vzdělání prostřednictvím znakové řeči.

Tento zákon byl novelizován v roce 2008 Zákonem o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.²). V tomto zákoně jsou přesně definované komunikační systémy nejen neslyšících, ale i hluchoslepých osob.

Komunikační systémy neslyšících dle výše uvedeného zákona jsou následující:

Český znakový jazyk

- *Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.*
- *Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.*

² Viz Příloha č. 1

Komunikační systémy vycházející z českého jazyka

Mezi komunikačními systémy neslyšících osob, které vycházejí z českého jazyka, patří: znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny a písemný záznam mluvené řeči:

- ***znakovaná čeština*** – využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována; jsou ukazovány jednotlivé znaky, které jsou převzaté z českého znakového jazyka (znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob),
- ***prstová abeceda*** – vyskytuje se zde formalizované a ustálené postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou ke znázorňování jednotlivých písmen české abecedy; prstová abeceda se využívá především k odhláskování cizích slov, termínů (prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob),
- ***vizualizace mluvené češtiny*** – artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace,
- ***písemný záznam mluvené řeči*** – převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase.

Důležité je, že novelizace zákona přinesla rovnost všech komunikačních systémů, které používají lidé neslyšící, nedoslýchaví, ohluchlí a lidé s hluchoslepotou. Každý má svobodné právo na to, aby si zvolil komunikační prostředek, který je pro něj nejpříjemnější.

2 Kultura Neslyšících

Velké písmeno symbolizuje, že hluchý člověk není posuzován podle stavu sluchu, ale jako příslušník menšinové společnosti. Nejde o etnickou, ale o jazykovou a kulturní menšinu. (Strnadová 1998, s. 52)

Důležité je vymezení pojmů pro tuto kapitolu, neboť se můžeme setkat s mnoha definicemi, pojem *kultura* je velmi obsáhlý.

Kultura je obecně velice široký pojem.

Průcha (2001, s. 31) rozděluje *...širší a užší pojetí kultury*. Do *širšího pojetí kultury* zařazuje *...vše, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výsledky lidské činnosti, jako jsou např. lidská obydlí, nástroje, oděvy. A další jednak duchovní hodnoty lidí, jako je náboženství, umění, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo...*

Průcha (in Kosinová 2008, s. 10) dodává, že *...naopak užší pojetí kultury je vztahováno pouze k chování lidí, které je pro dané společenství typické, obvyklé. Součástí kultury v užším pojetí jsou např. pravidla loučení v minoritních skupinách (jako je např. komunita neslyšících).*

2.1 Jazyková a kulturní menšina

Je nesporně důležité, že se Neslyšící osoba musí cítit dobře ve svém prostředí, v podmínkách, které se jí nabízí – v komunitě Neslyšících, Neslyšící by měl být součástí komunity Neslyšících, a neméně podstatné je, aby i ostatní členové komunity Neslyšících ho přijali.

Ladd (2003) uvádí tři základní cesty, jak se stát členem komunity Neslyšících:

- být neslyšícím dítětem neslyšících rodičů nebo být neslyšícím již třetí generace,
- navštěvovat, popř. absolvovat školu pro neslyšící,
- stýkat se s komunitou Neslyšících.

Podle Ladda (2003) mohou být členy v komunitě Neslyšících i slyšící děti neslyšících rodičů (ty se většinou sdružují v jiných organizacích – např. CODA³).

*Základní charakteristikou komunity (českých) neslyšících je **komunikace (českým) znakovým jazykem**.* (Kosinová 2008, s. 14)

Mezi další charakteristiky komunity Neslyšících patří **místa setkávání**. Nejčastěji se Neslyšící setkávají v klubech neslyšících – platí to především pro střední a starší generaci. Mladší Neslyšící se spíše scházejí soukromě, popř. na sportovních a společenských akcích. Novou společenskou akcí, která je součástí plesu Neslyšících – byla soutěžní akce **Znascar**⁴ – o vítězi rozhodují Neslyšící z celé republiky prostřednictvím internetu, vybírají si mezi Neslyšícími, kteří se zasloužili o rozvoj jejich kultury, jazyka.

Součástí kultury Neslyšících je i **umění neslyšících**.

Kosinová (2008) rozděluje umění neslyšících na:

- **lidové umění** – vyprávění smyšlených příběhů; dva žánry příběhů – příběhy o úspěchu (příběhy většinou pojednávají o tom, jak jsou neslyšící vzdělávání orální metodou a až později se naučí znakový jazyk, cítí se pak šťastni ve svém světě) a legendy o původu (příběhy zaměřené na původ znakového jazyka),
- **povídky založené na znakovém jazyce** – zde jsou zahrnuty ABC příběhy (tyto příběhy jsou složené z tolika znaků, kolik je písmen v jednoruční prstové abecedě; prvním znakem příběhu je znak s tvarem ruky stejným, jaký je v jednoruční prstové abecedě pro písmeno A; následuje znak se stejným tvarem, jako je pro písmeno B a takto se pokračuje až k písmenu Z) a klasifikátorové příběhy (celé vyprávění se skládá pouze z klasifikátorů⁵,

³ **CODA** – sdružuje děti neslyšících rodičů - *Jedná se o aktivní organizaci, jež se spolupodílí na mnoha výzkumech z oblasti znakového jazyka, psychologie, sociologie apod. Nabízí poradenské služby, pořádá různé semináře, společenské akce, kurzy znakového jazyka, setkání rodičů s dětmi atd. Nefunguje samostatně (...), podává nejnovější informace z oblasti znakového jazyka a přibližuje slyšícím lidem život Neslyšících. Veškeré jejich úsilí směřuje k zachování, podpoře a rozvoji dvojího kulturního a jazykového dědictví slyšících dětí neslyšících rodičů.* (Gavelčíková 2002, s. 43 – 44)

⁴ Vítězem pro rok 2010 se stal moderátor Zpráv v českém znakovém jazyce Tomáš Bogner.

⁵ *Klasifikátory jsou specifickou skupinou prostředků, které jsou značně rozšířené v mnohých jazycích znakových a i v některých jazycích mluvených. Obecně bývají charakterizovány jako soubor prostředků, které se pojí se jménem a které slouží k zařazení jmenovaného předmětu do určité skupiny, ke zdůraznění obecných vlastností předmětu. Tedy jsou to taková slova nebo znaky, které popisují a reprezentují určitou skupinu předmětů majících společné podobné vlastnosti, jako je např. tvar, materiál, velikost, tloušťka,*

jiné znaky se nepoužívají),

- **humor** – vyprávění vtipů nebo příběhů založených na jazyce (patří sem vtipné příběhy podněcující k smíchu; karikatura lidí nebo zvířat a popis absurdního obrazu nebo situace),
- **anekdoty** – anekdoty neslyšících se vztahují především k jejich vztahu ke slyšícím lidem a vzájemným komunikačním problémům a nedorozuměním,
- **hry** – hry jsou založeny na zrakovém vnímání, neslyšící tedy uvítají hry pohybové, logické, vizuální či hry založené na znakovém jazyce,
- **vizuální umění** – sem lze zařadit malířství, sochařství, architekturu aj. s obsahem podstatným pro neslyšící lidi; většinou se jedná i o amatérské umělce, kteří svým dílem přispívají ke kulturnímu dědictví neslyšících (mezi známé neslyšící umělce můžeme zařadit Ivanu Hay, Věru Macháčkovou – malířky; a další),
- **neslyšící na pódiu (divadlo)** – divadelní vystoupení je pro neslyšící diváky velkým zážitkem, pokud je tlumočeno do českého znakového jazyka, popř. neslyšící herci mají jeden z prostředků, jak mohou realizovat sami sebe (jediným profesionálním divadelním souborem je Divadlo Neslyším); patří sem i pantomima (známý soubor Pantomima S.I.), poezie v českém znakovém jazyce, interpretace písní ve znakovém jazyce (soubor Tichá hudba a další).

2.2 Role Neslyšícího pedagoga na základních školách pro sluchově postižené

Ve výchovně – vzdělávacím procesu je role pedagoga nezastupitelná. Pedagog by měl mít nejen odpovídající vzdělání, ale i motivaci, organizační schopnosti, dále se ve svém oboru vzdělávat a získávat nové informace, dále by mu neměly chybět vlastnosti jako zodpovědnost, spolehlivost, kladný vztah k práci a studentům, přirozená autorita, získat si přirozenou důvěru u studentů a hodně dalších.

U pedagoga dětí, žáků a studentů se sluchovým postižením se nároky ještě zvyšují. Tento pedagog by měl mít navíc znalosti z oblasti surdopedie, měl by vědět, co

uspořádání, obvod či objem. (...) Všechny klasifikátory jsou reprezentovány určitým tvarem ruky, mluvíme o tzv. klasifikátorových tvarech ruky. (Tikovská a Kuchařová 2005, s. 69,71)

jaký typ a stupeň sluchového postižení obnáší, vědět, jak s takovými studenty komunikovat, a jak k nim přistupovat. Neměly by mu chybět znalosti z oblasti sociálních potřeb osob se sluchovým postižením, kompenzačních pomůcek, základní znalost českého znakového jazyka a také kultury Neslyšících. Měl by znát, jak vypadá svět Neslyšících, jak tito lidé žijí, komunikují, jaké mají zvyky, tradice a jiné souvazežitosti.

Jak je to u Neslyšícího pedagoga?

I tento pedagog by měl mít vlastnosti výše popsané, bez výjimky. Je tu ještě jedna vlastnost, která je nezastupitelná. Neslyšící pedagog je pro žáky se sluchovým postižením velkým **identifikačním vzorem**. Je pro ně vzorem sobě rovného člověka, studenti vidí, co dokázal a motivuje je to.

Neslyšící pedagogové podle Komorné (2008, s. 48):

- *představují přirozený model a podporu pro bilingvní/ bikulturní vzdělávání,*
- *jsou přirozenými modely a zároveň učiteli ZJ,*
- *představují pozitivní identifikační roli pro n/Neslyšící studenty,*
- *nabízejí rodičům možnost nahlédnout na výchovu a vzdělávání z perspektivy n/Neslyšících,*
- *šíří přirozeným způsobem, nenásilně povědomí o kultuře Neslyšících a o okolnostech spojených s vadou sluchu, a to jak během vyučovacího procesu, tak i při společných mimoškolních aktivitách,*
- *jako plně kvalifikovaní učitelé nabízejí nové perspektivy a možnosti ve vzdělávacím procesu.*

Neslyšící pedagog by měl být také zcela kompetentní v českém jazyce, v písemné formě. Měl by tak být pro žáky s vadou sluchu vzorem, že i osoba s vadou sluchu se může naučit jazyku většiny, českému jazyku.

Důležitá je také spolupráce slyšícího a Neslyšícího pedagoga. Týmová spolupráce těchto pedagogů by měla probíhat zejména v jazykových hodinách.

Výhody spolupráce slyšícího a neslyšícího pedagoga podle Komorné (2008, s. 48 – 49) je, že:

- *žáci dostávají plnohodnotné informace v kódu, kterému bez problémů rozumějí,*

- *výklad je rychlejší, než kdyby vyučoval sám slyšící učitel,*
- *také žáci učivo chápou rychleji,*
- *žáci mají možnost vidět, jak spolu pracují a komunikují slyšící a neslyšící v praxi.*

2.3 Zvyky, tradice, Neslyšící osobnosti a možnosti Neslyšících v majoritní společnosti

Existence českého znakového jazyka odlišuje Neslyšící od lidí s jiným postižením. Také některé zvyky a tradice jsou charakteristické pouze pro kulturu Neslyšících.

Podle Kosinové (2008, s. 33) jsou *následující zvyky typické pro komunitu českých neslyšících*:

- *Dobrou chuť si přejí teprve tehdy, když už všichni mají jídlo na stole, a to tak, že společně poklepají pěsti do stolu, což znamená „Dobrou chuť!“*
- *Při přípitku se dotknou rukama, jimiž drží skleničky. „Cinknutím“ je pro ně samotný dotyk rukou, nikoliv zvuk, který vydávají sklenice.*
- *Mezi sebou se zdraví „univerzálním“ pozdravem, který podle situace znamená: „Ahoj!“, „Dobrý den.“ nebo také „Na shledanou.“*
- *Pokud se spolu setkají dva dobří známí, pozdraví se dvěma polibky na tvář.*
- *Neslyšící „tleskají“ tak, že zvednou ruce nad hlavu a třepotají s nimi.*

Pro Neslyšící je velmi důležité, aby mohli svou kulturu zaznamenávat nejen pro další generace. Český znakový jazyk nemá písemnou podobu jazyka, proto publikace o jazyce a Neslyšících vznikají v jazyce majoritní společnosti.

Mediální sféra kultury Neslyšících počítá nejen časopisy pro Neslyšící – Gong, donedávna ještě Unie (tištěná verze ukončena k prosinci 2010), časopis Info-Zpravodaj; některé školy pro sluchově postižené vydávají své časopisy (Slucháček – Mateřská škola, Základní škola a Dětský domov – Ivančice; Výmolák – Základní škola pro sluchově postižené – Praha, Radlice; Neli – Základní škola pro sluchově postižené – Hradec Králové apod.), ale také různé DVD-ROMy, CD-ROMy související s problematikou Neslyšících, jejich jazykem a kulturou. Tvůrci DVD-ROMů a CD-

ROMů jsou sami Neslyšící. Neslyšící mají i své zastoupení ve filmové sféře – AWI film (veškeré práce na režii, scénářích a filmu mají v rukou Neslyšící – film Čtyřlístek, Exponát roku 1827), pohádky v českém znakovém jazyce na DVD-ROMech a CD-ROMech; v televizním vysílání patří Neslyšícím místo u Zpráv v českém znakovém jazyce a Televizního klubu neslyšících (obojí vysílá ČT2), popř. u pořadů opatřenými skrytými titulky (nalezneme je na teletextové straně č. 888). Velmi důležitou součástí dnešního života Neslyšících je informační technologie (internetové portály⁶ pro Neslyšící a o Neslyšících a další), v komunikační technologii figurují přes internetové vysílání tzv. systémy pro rychlou výměnu zpráv (ICQ, Skype, MSN) a využívání SMS zpráv přes mobilní telefon.

Nedílnou součástí kultury Neslyšících jsou také osobnosti mezi samotnými Neslyšícími.

2.4 Specifické potřeby Neslyšících

Neslyšící se prezentují jako jazyková a kulturní menšina, která se cítí být rovna s majoritní společností. Je zde však něco, co Neslyšící potřebují kompenzovat – sluch. A jako členové jazykové a kulturní menšiny si nárokují právo využívat **tlumočnicka českého znakového jazyka**.

Tlumočnicka znakového jazyka používá při tlumočení český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí. (Mladová 2010, s. 40)

Mladová (2010, s. 40 – 41) rozděluje tlumočnicka na:

- **tlumočnicka českého znakového jazyka,**
- **transliterátor znakové češtiny** – tlumočnicka používá jednotlivé znaky českého znakového jazyka a přidržuje se gramatiky českého jazyka; kopíruje slovosled české věty,
- **vizualizátor mluvené češtiny** – tlumočnicka zřetelně artikuluje ústy jednotlivá mluvená slova tak, aby zjednodušil neslyšícímu odezírání mluvené řeči.

⁶ Např. <http://www.cktjzj.com/weblik-detska-internetova-televize-pro-neslysici>, www.ruce.cz, www.pevnost.com, www.ticho.cz, apod.

Tlumočník českého znakového jazyka podle Etického kodexu České komory tlumočnicků znakového jazyka⁷ je profesionální tlumočník znakového jazyka. Je to osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočník se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace. (Mladová 2010, s. 40)

Mnozí Neslyšící nevyužívají jen tlumočníka českého znakového jazyka, ale do jejich života patří i **kompenzační pomůcky**. Mezi nejužívanější kompenzační pomůcky patří sluchadla. Neslyšícím pomáhají se orientovat v prostředí, i když nerozumí mluvenému slovu, mohou rozeznávat jednotlivé zvuky a přiřazovat je ke skutečným jevům. Dále Neslyšící používají světelnou signalizaci domovního zvonku, světelnou signalizaci pláče dítěte, televizor s teletextem, vibrační budík, fax a jiné.

Důležitá je též informovanost Neslyšících např. v městské hromadné dopravě – vše by mělo být na vizuálním podkladě (jména stanic, změna trasy apod.)

Má-li Neslyšící v komunikaci se slyšící osobou k dispozici tlumočníka českého znakového jazyka, komunikační bariéra je odstraněna a Neslyšící se cítí být rovnocenným partnerem v komunikaci.

⁷ Viz Příloha č. 2

3 Základní školy pro sluchově postižené v České republice

V České republice se nachází 13 základních škol pro žáky se sluchovou vadou. Školy jsou rozmístěny po celé České republice, disponují i internáty pro žáky se sluchovou vadou, neboť mnohdy je každodenní dojíždění nemožné. V Čechách nalezneme sedm základních škol pro sluchově postižené, na Moravě je těchto školských zařízení šest.

Základní školy pro sluchově postižené se vyskytují v těchto krajích:

- Středočeský kraj (Praha – Holečkova, Praha – Ječná, Praha – Radlice),
- Plzeňský kraj (Plzeň),
- Liberecký kraj (Liberec),
- Královéhradecký kraj (Hradec Králové),
- Jihočeský kraj (České Budějovice),
- Olomoucký kraj (Olomouc),
- Zlínský kraj (Valašské Meziříčí),
- Jihomoravský kraj (Brno, Ivančice, Kyjov),
- Moravskoslezský kraj (Ostrava).

Základní školy pro sluchově postižené (dále ZŠ pro SP) disponují nejen internátním zařízením pro žáky, ale také speciálně – pedagogickými centry. Většinou základní školy pro sluchově postižené nejsou samostatným zařízením, ale jsou součástí komplexu škol pro sluchově postižené, např. zde můžeme najít nejen ZŠ pro SP, ale i mateřské školy pro SP, střední školy pro SP a střední odborná učiliště pro sluchově postižené s různými obory (např. Střední odborné učiliště – obor kuchař v Praze – Holečkově; Střední školu pro sluchově postižené (např. Střední pedagogická škola pro sluchově postižené v Hradci Králové apod.)

3.1 Filosofie a charakteristika škol

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova (Praha)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, Střední odborné učiliště pro sluchově postižené, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Všichni pedagogičtí pracovníci jsou plně kvalifikovanými odborníky, ve škole pracují také sluchově postižení asistenti, kteří pomáhají dětem v komunikaci. Preferuje se **totální komunikace**. *Totální komunikaci lze definovat jako komplexní komunikační systém, který v sobě spojuje všechny použitelné komunikační formy (sluchové, slovní, neslovní, ruční atd.) k dosažení účinného a obousměrného dorozumívání se sluchově postiženými a mezi nimi navzájem.* (Krahulcová – Žatková 1996, s. 29).

Součástí komplexu této školy je i Základní škola praktická pro sluchově postižené.

Výchovně – vzdělávací náplň práce pedagoga na Základní škole praktické pro sluchově postižené se zaměřuje především na rozvíjení osobnosti sluchově postižených žáků s mentálním postižením, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků potřebných k uplatnění v praktickém životě, žáci jsou vzděláváni dle učebního plánu a učebních osnov pro zvláštní školy pro sluchově postižené a nově podle školního vzdělávacího programu zpracovaného podle RVP.

V rámci Českého jazyka je rovněž zajištěn rozvoj znakového jazyka a je také poskytována individuální logopedická péče.

Základní škola praktická pro sluchově postižené nabízí svým žákům i mimoškolní činnost, a to zejména různé sportovní činnosti (atletika, basketbal, kopaná, aerobik), kurzy (například kurz vykrajování ovoce a zeleniny, vaření, keramika) Žáci se sluchovou vadou navštěvují různé exkurze se zaměřením dle výukového programu (muzea, výstavy) a škola pro ně pořádá ozdravné pobyty u moře.

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Praha – Radlice)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, Střední škola pro sluchově postižené – obor Asistent zubního technika, internát, Speciálně – pedagogické centrum a Jazykové centrum ULITA.

Filozofii školy je vytváření podmínek pro rozvoj osobnosti sluchově postižených na základě vhodné volby komunikace a jejich zapojení do společnosti.

Učební plán je koncipován do dvou větví tak, aby umožňoval odpovídající vzdělání všem žákům školy. Musí vycházet ze speciálních potřeb sluchově postižených a postihnout i specifika přidružených vad.

Primární je volba komunikačního systému, který navazuje na předškolní období. Větev neslyšících je založena na **bilingválním programu vzdělávání**, jehož základem je současné působení slyšícího a neslyšícího pedagoga. Tento způsob výuky vyžaduje efektivní, úzkou a promyšlenou práci obou pedagogů. Žákům je učivo a všechny souvislosti předkládány v českém znakovém jazyce tak, aby došlo k maximálnímu pochopení a osvojení si nových poznatků. Větev kombinovaných vad využívá **totální a alternativní druhy komunikace**, zohledňuje rozdílnost rozumových schopností žáků, schopnosti učení a pracovní výsledky. Hlavním úkolem je adaptace žáků na nové prostředí, vytváření sociálních návyků. Tato druhá větev nabízí vícero typů komunikace – český znakový jazyk, český jazyk, znak do řeči, komunikaci pomocí piktogramů, předmětů a fotografií. Pedagogové při výuce vychází vždy z komunikačních předpokladů a jazykových tradic rodiny, spolupracují s rodiči.

V rámci dalšího vzdělávání se všichni pracovníci školy účastní kurzů českého znakového jazyka (<http://www.sksp.org/#!intro>)

Tato škola disponuje odbornými pracovními s interaktivní tabulí, škola pořádá v průběhu školního roku sportovní a kulturně výchovné akce pro žáky. Jsou zde také organizovány zájmové útvary – dramatický kroužek, zájmová tělesná výchova, cvičení na balonech, fotbal, fyzioterapie, počítače, sexuální výchova, český jazyk, multimediální dílna. Ve sportovní oblasti se žáci a studenti školy účastní celorepublikových Sportovních her pro sluchově postižené. Pro děti, žáky a studenty školy jsou pořádány lyžařské kurzy, turistické pochody, akce na zotavenou, školy v přírodě.

Gymnázium, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Praha – Ječná)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, Gymnázium, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Výuka se zde zaměřuje především na rozvoj mluvené řeči a další přípravu ke studiu na středních školách a středních odborných učilištích. Žáci odcházejí studovat

i do slyšících středních škol, popř. středních odborných učilišť.

Škola přijímá tyto žáky:

- děti se sluchovými vadami, u kterých jsou předpoklady pro rozvoj mluvené řeči, a které mohou být pomocí mluvené řeči vzdělávány (včetně dětí s kochleárním implantátem),
- děti, které nemají sluchovou vadu, ale kterým z různých důvodů prospěje nízký počet žáků ve třídě, individuální přístup a odborná speciálně pedagogická a logopedická péče pedagogů školy, tzn. (dětí s vadami řeči, děti se specifickými vývojovými poruchami učení, děti zdravotně oslabené /mobilní/, děti úzkostné, děti sociálně znevýhodněné).

Podmínkou jsou schopnost dítěte vzdělávat se orální metodou. (<http://www.jecna27.cz/www/zs/zs.htm>). **Orální metody** mají jeden cíl – osvojení si mluvené řeči.

U sluchově postižených dětí s vývojovými poruchami učení (dyslexie, dyskalkulie, dysgrafie apod.) se pracuje v první až páté třídě speciálními metodami a při klasifikaci převažuje slovní hodnocení. Cílem této školy je umožnit sluchově postiženým žákům, které mají předpoklady pracovat našimi metodami a jejichž rodiny si to přejí, dosáhnout vzdělání srovnatelného se slyšícími dětmi.

Mezi mimoškolní aktivity této školy patří zejména kroužek pantomimy malých dětí, kroužek klavíru, školní turnaje ve stolním tenise a šachu a pravidelná příprava a účast na sportovních hrách.

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Plzeň)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Základní škola pro sluchově postižené se zaměřuje na žáky se sluchovým postižením, žáky s vadami řeči a poruchami sluchového vnímání, žáky se specifickými poruchami učení; vytvářejí se individuální plány.

Základní škola pro sluchově postižené je:

- *speciální zařízení určené dětem vyžadující individuální přístup a péči,*

- škola mateřská a základní pro děti neslyšící, ale i pro děti nedoslýchavé či s poruchami vnímání a soustředění,
- škola zajišťující výuku neslyšících dle speciálních osnov.

(<http://www.sluchpost-plzen.cz/>)

Na této základní škole pro sluchově postižené probíhá výuka v souladu s programem škol běžného typu ("Základní škola"). Škola zajišťuje předškolní a základní vzdělávání podle školního vzdělávacího programu "Neslyším, ale rozumím" zpracovaného podle RVP pro předškolní a základní vzdělávání.

Základní škola pro sluchově postižené preferuje ve vzdělávání totální komunikaci.

Mezi mimoškolní aktivity škola řadí především sportovní kroužky – florbal a lehkou atletiku, dopravní výchovu, šití apod.

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Liberec)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum. V Libereckém a Ústeckém kraji je tato škola jediná svého druhu.

Tato Základní škola pro sluchově postižené zajišťuje komplexní péči v oblasti vzdělávání a výchovy dětí s různou úrovní sluchového postižení, případně s postižením kombinovaným, dále pak dětí s vadami řeči. Vzdělávání je zabezpečováno v rozsahu učebních osnov a plánů běžné základní školy, v případě potřeby vytváříme individuální vzdělávací programy.

Výchovně – vzdělávací proces na této škole začíná prvním ročníkem, který má diagnostický charakter. Škola připravuje žáky podle jejich individuálních schopností k orální či manuální komunikaci, kterou cíleně rozvíjí. Mluvená řeč nebo znakový jazyk je chápán jako prostředek, který umožňuje vzdělávání žáků se sluchovou vadou.

Pro svoji mimoškolní činnost mají žáci se sluchovou vadou k dispozici moderní sportovní areál, saunu, bazén, keramickou dílnu, výtvarný ateliér, počítačovou učebnu, učebnu s interaktivní tabulí a další prostory, kde se mohou realizovat v mnoha zájmových oborech. *Dalším směrem naší speciálně pedagogické péče je vzdělávání dětí a žáků s poruchami řeči. Přednostně přijímáme děti s mnohočetnými dyslaliemi a děti s dysfázií. Otevíráme pro ně speciální třídy. Školní docházka je devítiletá.* (<http://www.ssplbc.cz/index.php?p=informace-o-skole>)

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Hradec Králové)

Součástí této základní školy je Střední škola, Mateřská škola, internát, Speciálně – pedagogické centrum a Středisko rané péče.

Výuka i výchova žáků se sluchovým postižením je založena na stejném předpokladu jako u dětí slyšících, kdy se mezi rodiči a dětmi v raném věku vytváří silné citové a sociální vazby, které vznikají (kromě jiných faktorů) zcela jistě na základě vzájemné interakce a komunikace, a kdy se také nejrychleji vytváří myšlení dětí.

U žáků s těžkým sluchovým postižením je cílem školy, aby zvládli jazyk většinové společnosti (český jazyk), a to především v jeho psané podobě. U žáků s lehkým sluchovým postižením a u žáků s kochleárním implantátem se zaměřují na rozvoj řeči mluvené.

Žáci jsou rozděleni do tříd podle sluchové vady, třídy pro žáky nedoslýchavé a žáky s kochleárním implantátem jsou zaměřeny na rozvoj mluvené řeči, vyučuje se podle upravených osnov pro výuku sluchově postižených žáků a u žáků s těžkým sluchovým postižením probíhá výuka dle doplňku k programu ZŠ „Bilingvální vzdělávání“. U bilingválního vzdělávání je podstatné, že ve výuce jsou užity dva jazyky – český znakový jazyk a mluvený český jazyk, přičemž český znakový jazyk si dítě osvojuje jako první, později nastupuje psaná forma českého jazyka. *Aby dítě tohoto dosáhlo, musí být v kontaktu s oběma jazykovými společenstvími a musí pociťovat potřebu naučit se a používat oba jazyky.* (<http://ruce.cz/clanky/507-pravo-neslysiciho-ditete-vyrustat-bilingvalne>)

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (České Budějovice)

Součástí této základní školy je Střední škola, Mateřská škola, internát, Speciálně – pedagogické centrum a Dětský domov.

Výuku ve škole pro sluchově postižené navštěvují žáci s rozdílným stupněm sluchového postižení, často v kombinaci s dalšími vadami (mentální, zrakové, autismus apod.). Hodnocení žáků je prováděno tak, aby bylo motivující a vyjadřovalo úspěšnost žáka, což je důležité pro jeho orientaci. Část žáků je hodnocena známkou, část žáků známkou a částečně jsou hodnoceni slovně.

Ve škole jsou vzdělávání především žáci se sluchovou vadou a žáci, kteří potřebují speciální péči, vzdělávání žáků probíhá podle učebních plánů a osnov základní

školy pro sluchově postižené. Pro žáky, kteří mají vývojovou poruchu nebo speciální potřeby, jsou zhotoveny individuální vzdělávací plány.

Mezi výhody vzdělávání na této základní škole pro sluchově patří individuální přístup, menší počet žáků ve třídě, speciální metody a formy výuky podle konkrétních potřeb žáka, využívání kompenzačních pomůcek. Rodiče žáků se sluchovou vadou mají možnost navštěvovat výuku znakového jazyka v tamním Speciálně – pedagogickém centru.

Ve škole je realizován program totální komunikace. Cílem tohoto programu je využití všech dostupných prostředků k rozvoji sluchově postiženého dítěte:

- znakový jazyk,
- rozvoj slovní zásoby,
- orální řeč. (<http://www.sluchpostcb.cz/zs.php>)

Žáci navštěvující tuto školu mají možnost navštěvovat keramický, sportovní, rybářský, dramatický, výtvarný a taneční kroužek.

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Olomouc)

Součástí této základní školy je Střední škola, Mateřská škola, internát, Speciálně – pedagogické centrum a Praktická škola dvouletá.

Vyučovací metodou na této základní škole pro sluchově postižené je totální komunikace. Vždy se bere zřetel na to, jaká komunikační forma vyhovuje schopnostem a postižení žáka.

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a výchovu v rodině, vzdělávání v ZŠ pro SP trvá 10 let. Vzdělávání je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů žáka; stimuluje schopnější žáky a zároveň povzbuzuje méně nadané, chrání a podporuje nejslabší a zajišťuje, aby se každé dítě vyvíjelo.

Žáci se vzdělávají podle školního vzdělávacího programu, který byl vypracovaný na základě RVP základní škola. Náplň školního vzdělávacího programu přihlíží k postižení a individuálním potřebám jednotlivců. Do vzdělávání je zařazen předmět Individuální logopedická péče. U žáků s kombinovaným postižením využívá škola asistenty pedagoga.

Součástí komplexu této školy je i Základní škola pro hluchoslepy.

**Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené
(Valašské Meziříčí)**

Součástí této základní školy je Střední škola, Střední odborné učiliště, Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Základní škola je rozdělena na surdopedické a logopedické třídy. Surdopedické třídy jsou určeny pro žáky se sluchovým postižením, logopedické třídy jsou pro žáky slyšící, u kterých není ukončena náprava řeči před nástupem do základní školy.

Výuka se realizuje v surdopedických třídách podle školního vzdělávacího programu "Otevřeme se světu". Žáci jsou vzděláváni metodou totální komunikace s upřednostněním znakového jazyka, s důrazem na mluvenou řeč a odezírání, rozvoj myšlení a slovní zásobu. Nové poznatky a vědomosti si děti osvojují znakem i slovem, dále je zpracovávají graficky, dramaticky či výtvarně.

Cílem této školy je pomoci žákům se sluchovou vadou překonat komunikační překážky, vzdělávat je podle jejich schopností a nadání.

Mimoškolní aktivity školy jsou pestré, škola každoročně organizuje pro žáky ozdravné a poznávací pobyty u moře, lyžařské kurzy, kurzy bruslení, vědomostní soutěže, sportovní soutěže v rámci kraje i ČR, divadelní představení, besedy a exkurze.

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Brno)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Na Základní škole pro sluchově postižené se žáci učí podle učebních osnov pro sluchově postižené, ale i běžné základní školy, v některých případech se vypracovávají individuální vzdělávací plány. Učitelé vytvořili vlastní vzdělávací program, ve kterém se počítá s bilingválním vzdělávacím přístupem, s výukou českého znakového jazyka jako samostatného předmětu.

Učitelé a vychovatelé používají všechny metody, které vedou k hlavnímu cíli: všestranný rozvoj osobnosti, příprava na život a budoucí povolání.
(<http://www.sssbrno.cz/zsdeafbrno/sabl.html>) Ve škole se používá ve výchovně vzdělávacím procesu především český znakový jazyk, znakovaná čeština, písemná i mluvená forma češtiny. Ve škole pracuje sedm učitelů a vychovatelů se sluchovou vadou.

Žáci se sluchovou vadou mohou ve volném čase navštěvovat sportovní kroužek

a kroužek dramatické výchovy (veden sdružením Labyrint). Škola také spolupracuje s ostatními školami pro sluchově postižené v rámci různých soutěží.

Mateřská škola, Základní škola a Dětský domov Ivančice

Součástí této základní školy je Mateřská škola, Základní škola praktická, internát, Speciálně – pedagogické centrum a Dětský domov.

Historie ivančické školy pro děti se sluchovým postižením je spojena se vzděláváním prostřednictvím českého jazyka a to jak psaného tak mluveného. A úspěšná budoucnost, profesní integrace ve slyšící společnosti, samostatný plnohodnotný život každého dítěte, které touto školou prošlo, je potvrzením správnosti myšlenky, že dítě se sluchovým postižením se začlení do slyšící společnosti přímo úměrně úrovni osvojení českého jazyka – jazyka společnosti, ve které žijí. (<http://www.neslysici-ivancice.info/index.php?action=clanek&type=42>)

Škola je určena žákům zejména se sluchovou vadou, autismem a vadami řeči. Výchovu a vzdělávání nabízí i žákům s kombinovaným postižením, kteří jsou zařazováni v případě potřeby koprogramu „Hravější školy“. Sluchovou vadu má 46% žáků základní školy, 8 % jsou s poruchou autistického spektra, 46% jsou vady řeči (k roku 2009). Cílem je vytvořit pro žáky se sluchovou vadou takové výchovně vzdělávací prostředí, aby po absolvování školy obstáli v běžné komunikaci ve slyšící společnosti a byli připraveni na život systematickým pěstováním praktických dovedností.

Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené (Kyjov)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Škola přijímá především *děti* se sluchovou vadou a děti s vadami řeči, ale i s dalšími vadami (např. s autismem). Učební plán a učební osnovy vycházejí z učebních plánů a učebních osnov běžné základní školy. *Od školního roku 2007/2008 se začalo vyučovat dle nového Školního vzdělávacího programu s názvem "Škola pro život".* (<http://www.mszyjov.cz/>)

Základní škola pro sluchově postižené zajišťuje také individuální logopedickou péči během celé desetileté školní docházky, v autistických třídách pracuje speciální pedagog a asistent učitele.

Volný čas mohou školní žáci trávit ve školních venkovních prostorách, kde mají k dispozici dětské hřiště a víceúčelové hřiště s moderním plastovým povrchem. Žáci se sluchovou vadou navštěvují také kurzy keramiky, ve škole je keramická dílna s vypalovací pecí.

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené (Ostrava)

Součástí této základní školy je Mateřská škola, internát a Speciálně – pedagogické centrum.

Při výchově a vzdělávání používají pedagogové metodu orální, znakový jazyk, totální komunikaci s ohledem na potřeby a stupeň sluchového postižení dítěte. (http://www.deaf-ostrava.cz/Zakladni_skola.htm) Žáci jsou dále vzděláváni podle programu základní školy nebo podle osnov pro sluchově postižené. Žáci používají osobní sluchadla a zesilovací kolektivní techniku (indukční smyčka).

3.2 Současná situace na základních školách pro sluchově postižené

Základní škola pro sluchově postižené má desetiletou školní docházku. Vzdělávání na Základních školách tedy trvá v souladu s § 46 odst. 3 Školského zákona 10 let, 1. stupeň je tvořen 1.- 6. ročníkem, 2. stupeň 7.- 10. ročníkem. Některé ročníky na těchto školách se vzdělávají podle svého Rámcového vzdělávacího programu.

Komunikace na základních školách pro sluchově postižené probíhá nejednotně. Vzdělává se orální metodou, totální komunikací a bilingválně – bikulturní metodou.

Na základních školách pro sluchově postižené působí slyšící pedagogové, dle potřeby i asistenti pedagogů a v současné době se na některých ze základních škol pro sluchově postižené v České republice začínají prosazovat také neslyšící pedagogové, popř. neslyšící asistenti (např. Základní škola pro sluchově postižené v Praze – Radlicích, Základní škola pro sluchově postižené v Praze – Holečkova, Základní škola pro sluchově postižené v Hradci Králové, Základní škola pro sluchově postižené v Brně apod.).

Současná situace na základních školách pro sluchově postižené v České republice je následující:

Střední škola, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova (Praha)** – ředitelem školy je Mgr. Vlastimil Vácha, škola se prezentuje jako škola s totální komunikací; navštěvují ji žáci se sluchovou vadou (i žáci s kochleárním implantátem).

Střední škola, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Praha – Radlice)** – ředitelkou je Mgr. Věra Pavličková. Škola se prezentuje bilingválním modelem ve vzdělávání pro žáky se sluchovou vadou; pro žáky s kombinovaným postižením škola nabízí vícero typů komunikace.

Gymnázium, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Praha – Ječná)** – ředitel je RNDr. Pavel Laně, škola se prezentuje orální metodou ve vzdělávání, navštěvují ji žáci se sluchovou vadou.

Základní škola a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Plzeň)** – ředitelem je Mgr. Jiří Poustka, škola se prezentuje ve vzdělávání totální komunikací, zaměřuje se na žáky se sluchovou vadou, žáky s vadami řeči a poruchami učení.

Základní škola a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Liberec)** – ředitelem je Mgr. Bc. Miroslav Janeček, škola se prezentuje totální komunikací, zaměřuje se na žáky se sluchovou vadou, popř. jiným kombinovaným postižením.

Střední škola, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Hradec Králové)** – ředitelkou je Mgr. Iva Rindová, škola se prezentuje bilingválním modelem ve vzdělávání, u žáků s lehkou sluchovou vadou a kochleárním implantátem se rozvíjí mluvená řeč.

Střední škola, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené (České Budějovice)** – ředitelem je Mgr. Václav Kvítek, škola upřednostňuje totální komunikaci, ve výuce převládá mluvená řeč, navštěvují ji žáci se sluchovou vadou.

Střední škola, **Základní škola** a **Mateřská škola pro sluchově postižené (Olomouc)** – ředitelem je Mgr. Jiří Langer, škola se prezentuje totální komunikací ve vzdělávání a přijímá žáky se sluchovou vadou a kombinovaným postižením (je zde

i třída pro hluchoslepe žáky).

Střední škola, **Základní škola** a Mateřská škola **pro sluchově postižené (Valašské Meziříčí)** – ředitelem je Mgr. Antonín Liebel, škola se prezentuje totální komunikací a přijímá žáky se sluchovou vadou (jsou zde logopedické a surdopedické třídy).

Základní škola a Mateřská škola **pro sluchově postižené (Brno)** – ředitelkou je Mgr. Hana Abbodová, škola se prezentuje bilingválním modelem ve vzdělávání a navštěvují ji žáci se sluchovou vadou.

Mateřská škola, **Základní škola** a Dětský domov (**Ivančice**) – ředitelkou je Ing. Marta Špalková, škola prezentuje vzdělávání orální metodou, přijímá žáky se sluchovou vadou a kombinovaným postižením.

Mateřská škola a **Základní škola pro sluchově postižené (Kyjov)** – ředitelem je PaedDr. Miroslav Hula, škola se prezentuje totální komunikací, navštěvují ji žáci se sluchovou vadou, především jsou zde děti s vadou řeči a autismem.

Základní škola a Mateřská škola **pro sluchově postižené (Ostrava)** – ředitelem je Mgr. Pavel Němec, škola se prezentuje totální komunikací a navštěvují ji žáci se sluchovou vadou.

3.3 Vzdělání slyšících pedagogů

Slyšící pedagogové působící na základních školách pro sluchově postižené by měli mít příslušné vysokoškolské vzdělání a aprobaci pro předměty, které na škole vyučují. Dále by měli mít znalosti o Neslyšících, o kultuře Neslyšících a především o tradicích, zvycích a samotném jazyku Neslyšících – českém znakovém jazyku.

Vališová (2011) podává ucelený a zpracovaný náhled, jak by pedagogové měli pracovat, stěžejní jsou kapitoly: učitel – pedagogika – škola, výchova a vyučování.

Bogner (2008, s. 19 – 20) uvádí, že *...obecně, pedagog sluchově postižených studentů, by si měl uvědomovat základní rozdíly mezi výukou na běžné škole a výukou sluchově postižených. Měl by znát následující informace:*

- *rozmístění lavic ve třídě, studenti na sebe musí za každých okolností vidět,*
- *v případě výuky s tlumočnickem českého znakového jazyka musí studenti vidět na tlumočnicka,*
- *pedagog by měl veškerou výuku vizualizovat na tabuli (pomocí zpětného projektoru, dataprojektoru či jiné techniky),*
- *využívání pomůcek, slovníků, encyklopedií, učebnic,*
- *pedagog by měl umět udržet pozornost studentů, pokud si například jeden student píše poznámky, musí pedagog počkat, student ho „neposlouchá“, až opět navážou všichni oční kontakt, lze pokračovat ve výuce,*
- *pedagog by měl ke každému studentovi přistupovat individuálně,*
- *ověřovat probíranou látku, důležitá je zpětná vazba,*
- *vzájemná spolupráce mezi všemi,*
- *znalost kultury neslyšících, jejich tradic a zvyků,*
- *znalost komunikačních pravidel.*

Každý pedagog by měl ke svým studentům přistupovat jako k rovnocenným partnerům v procesu výchovně – vzdělávacím. Nicméně mnohdy je tento přístup žáky zneužíván, je třeba stanovit jisté mantinely, kam až je možno zajít.

Pedagog vyučující na školách pro sluchově postižené žáky by měl znát i následující stěžejní komunikační pravidla:

- *Pro komunikaci s neslyšícím je nutný vzájemný oční kontakt. Tedy dříve než začnete mluvit, oční kontakt s neslyšícím navažte a to nejlépe tak, že mu poklepete na rameno.*
- *Hovořte celou dobu tak, aby vám neslyšící dobře viděl na ústa, aby mohl dobře odezírat. Během hovoru se neotáčejte stranou, ale stále se dívejte na neslyšícího.*
- *Nesnažte se křičet, mluvte přirozeně. Ve správné artikulaci vám pomůže, i když budete mluvit bez hlasu, nebo velmi potichu.*

- *Vždy se ujistěte, že vám neslyšící rozumí.*
- *Pamatujte na to, že čeština je pro Neslyšící cizí jazyk a že odezírání je poměrně náročné a nikdo to nevydrží příliš dlouho.*
- *Pokud si nebudete rozumět, použijte papír a tužku. (<http://ruce.cz/clanky/4>)*

Slyšící pedagog by se měl vzdělávat nejen ve svém oboru, ale neustále si doplňovat nové poznatky z oboru, dále by neměl zapomínat na to, že i v kultuře Neslyšících se neustále objevují nové a nové poznatky, informace nejen o životě Neslyšících, ale i nové výzkumy o českém znakovém jazyce. Pedagog by neustále měl tyto změny sledovat a zvyšovat si tak kvalifikaci i v oblasti jazyka a kultury Neslyšících.

4 Slyšící pedagogové a jejich povědomí o kultuře Neslyšících

V empirické části diplomové práce se zaměřím na slyšící pedagogy na základních školách pro sluchově postižené. Cílem výzkumu bude zjistit, jaké mají slyšící pedagogové povědomí o kultuře Neslyšících, zda-li znají zvyky, tradice Neslyšících. Zaměřím se také na to, jaký mají přístup k samotným Neslyšícím a jejich jazyku – českému znakovému jazyku, a zda-li sami tento jazyk ovládají na takové úrovni, aby mohli s žáky se sluchovou vadou bez problémů komunikovat.

Cíl výzkumného šetření:

- zjistit, jaká je současná situace v oblasti povědomí a znalostech o kultuře Neslyšících u slyšících pedagogů působících na základních školách pro sluchově postižené v České republice,
- zaměřit se na pohled slyšících pedagogů na český znakový jazyk,
- zjistit, jaká je znalost komunikačních pravidel slyšících s Neslyšícími.

Stanovení tvrzení týkajících se povědomí slyšících pedagogů o kultuře Neslyšících:

- předpokládám, že pedagogové ovládají český znakový jazyk,
- předpokládám, že pedagogové mají základní znalosti o komunikačních pravidlech s Neslyšícími,
- předpokládám, že pedagogové využívají ve výchovně – vzdělávacím procesu český znakový jazyk,
- předpokládám, že pedagogové mají představu o rozdílu mezi znakovým jazykem a znakovanou češtinou,
- předpokládám, že pedagogové mají informace o tom, kdo jsou to Neslyšící,
- předpokládám, že pedagogové ví, jaké mají Neslyšící zvyky a tradice
- předpokládám, že pedagogové mají základní přehled o životě Neslyšících (osobnosti, časopisy pro Neslyšící, média pro Neslyšící, internetové stránky pro Neslyšící apod.),
- předpokládám, že pedagogové mají přehled o využití tlumočnických služeb pro Neslyšící.

Na tyto jednotlivé oblasti, které jsou formulovány do výzkumných tvrzení, se zaměřím ve svém výzkumu. Informace budou následně získány ze strukturovaného rozhovoru, který byl se slyšícími pedagogy proveden. Výzkumná část bude uzavřena shrnutím vyplývajícím z výzkumného šetření.

4.1 Analýza zkoumaného vzorku

V České republice je třináct základních škol pro sluchově postižené.

Výzkumného šetření se zúčastnilo dvanáct základních škol pro sluchově postižené. Základní škola pro sluchově postižené v Ostravě se na přání ředitele školy PaedDr. Pavla Němce výzkumu nezúčastnila. Šetření probíhalo mezi slyšícími pedagogy na 1. a 2. stupni na zmíněných školách a bylo provedeno pouze mezi pedagogy, nejsou zde zahrnuti asistenti pedagoga, vychovatelé a tlumočníci.

4.2 Popis výzkumných technik

V rámci své diplomové práce jsem se rozhodl provést kvalitativní výzkum pomocí techniky strukturovaného rozhovoru. Ve strukturovaném rozhovoru se vyskytuje soubor písemně definovaných otázek, které byly vytvořeny pro určitou skupinu respondentů, v našem případě pro pedagogy působící na základních školách pro sluchově postižené v České republice.

Strukturovaný rozhovor⁸ byl vytvořen za účelem zjištění, jaké povědomí mají slyšící pedagogové působící na základních školách pro sluchově postižené o kultuře Neslyšících. Otázky ve strukturovaném rozhovoru byly zhotoveny na základě informací o kultuře Neslyšících, vlastních zkušeností a konzultace s odborníky v daném oboru. Výzkumné šetření probíhalo se slyšícími pedagogy v průběhu druhé poloviny roku 2010 a počátku roku 2011. S pedagogy jsem se sešel osobně, nad otázkami jsme debatovali, dodával jsem případné vysvětlující informace. Někteří pedagogové využili možnosti odpovědět na otázky písemnou formou. Mnohdy jsme debatovali nad záměrem

⁸ Viz Příloha č. 4

výzkumu, někteří pedagogové s tímto tématem o kultuře Neslyšících nemají v mnoha ohledech zkušenosti. Reakce byly jak kladné, tak i záporné.

V následující kapitole 4.3 bude nastíněna podrobná analýza výzkumného šetření.

Výzkum byl proveden se 112 slyšícími pedagogy na všech základních školách pro sluchově postižené vyjma Základní školy pro sluchově postižené v Ostravě. Se 38 slyšícími pedagogy byl proveden rozhovor, zbývajících slyšících pedagogů dodali své odpovědi na otázky písemně.

Ve strukturovaném rozhovoru se vyskytovaly otázky faktografické (věk, pohlaví apod.) a otázky zjišťovací. Otázky byly otevřené (možnost otevřené odpovědi) nebo uzavřené (výběr z nabídky odpovědí). Také se zde vyskytovaly i otázky polootevřené, kdy byla respondentovi nabídnuta konkrétní otázka a následně mohl zodpovědět svoji odpověď v další otázce.

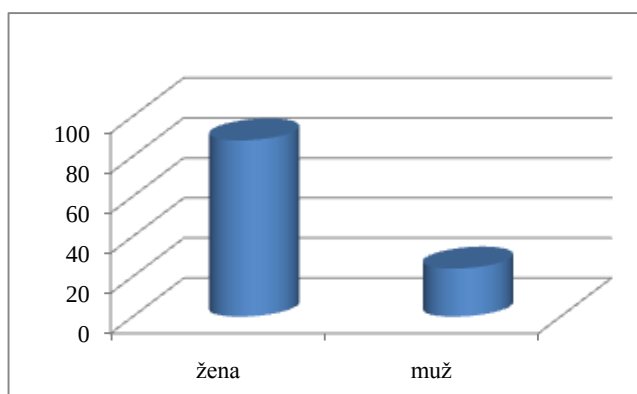
4.3 Kvalitativní výzkumné šetření

Analýza šetření

Zpracování jednotlivých otázek strukturovaného rozhovoru.

V následujícím textu budou interpretovány jednotlivé výsledky provedeného výzkumného šetření do tabulek a grafů. Ty budou opatřeny příslušnými komentáři.

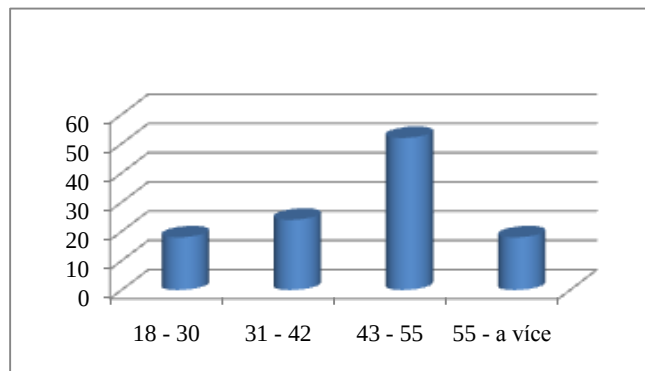
1) Pohlaví respondentů:

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 112 pedagogů působících na všech základních školách pro sluchově postižené v České republice, jak v Čechách, tak i na Moravě. Z počtu 112 respondentů je 88 žen a 24 mužů.

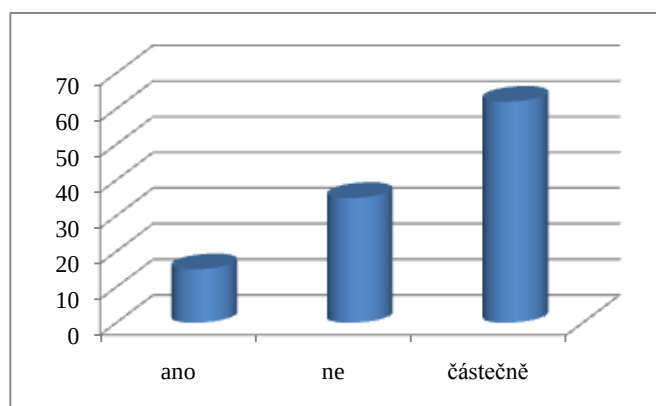
2) Věk respondentů:

Graf č. 2: Věk respondentů

V otázce č. 2 jsem zjišťoval, jaký je věk pedagogů vyučujících na těchto základních školách pro sluchově postižené. Výsledky šetření ukázaly, že nejvíce respondentů pedagogického sboru je ve věku 43 – 55 roků, je to 52 vyučujících. Do věkové skupiny v rozmezí 18 – 30 let se řadí 18 respondentů, 24 pedagogů je ve věku 31 – 42 let a více než 55 let má 18 pedagogů.

3) Praktická znalost českého znakového jazyka:

Graf č. 3: Praktická znalost českého znakového jazyka

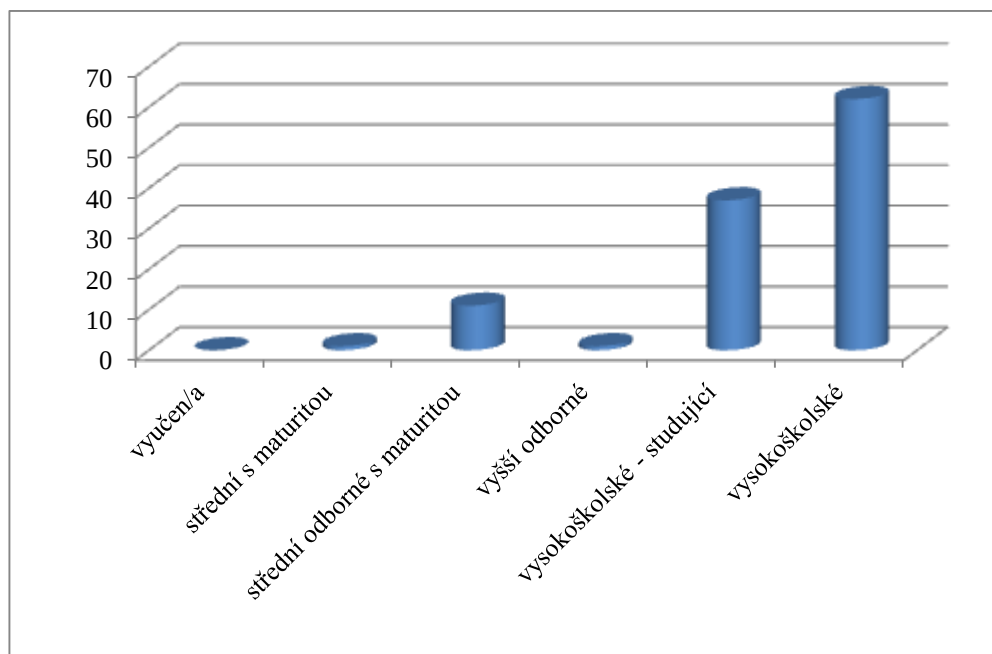
Český znakový jazyk je v komunikaci s Neslyšícími nezastupitelný. Je to jejich

přirozený jazyk, a Neslyšící by měli být ve svém jazyce vzdělávání. Je to jazyk, ve kterém by měli získat prvotní informace, a to především už na základních školách pro sluchově postižené.

Výsledky šetření ukázaly, že český znakový jazyk ovládá pouze 15 z celkového počtu 112 pedagogů. Částečně se s Neslyšícími dorozumí 62 pedagogů, 35 vyučujících neovládá český znakový jazyk vůbec.

Jak vyplývá z šetření, 24 pedagogů s více než 10letou praxí neovládá přirozený jazyk Neslyšících.

4) Nejvyšší dosažené vzdělání:

Graf č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Tato otázka řeší vzdělání pedagogů. Nejvyšší počet tvoří skupina pedagogů, kteří mají vysokoškolské studium (62 respondentů). Tito pedagogové mají aprobace v oborech humanitních (17), přírodovědných (36) a odborných (9).

Následuje skupina pedagogů, kteří při svém současném zaměstnání studují vysokou školu. 36 respondentů studuje obor Speciální pedagogika, jeden pedagog se vzdělává v přírodovědném oboru.

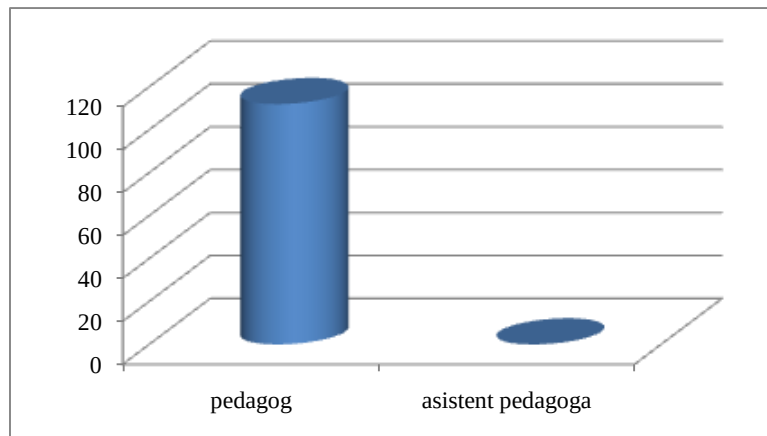
Menší skupinu tvoří pedagogové se středoškolským odborným vzděláním s maturitou. Jejich počet je 11. Dva z těchto pedagogů mají pedagogické minimum.

Shodné zastoupení mají pedagogové se středním vzděláním s maturitou (jeden pedagog) a vyšším odborným vzděláním (jeden pedagog). Vyučen není žádný pedagog

účastníci se tohoto výzkumného šetření.

Ke skutečnosti, jaké mají pedagogové působící na této škole vzdělání, lze konstatovat, že většina pedagogů splňuje podmínku stanovenou zákonem o vzdělávání na základních školách.

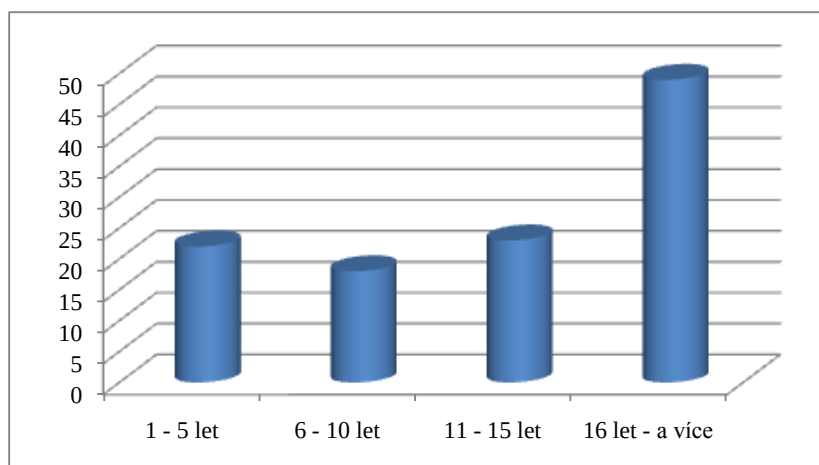
5) Pracovní pozice na základní škole pro sluchově postižené:

Graf č. 5: Pracovní pozice na základní škole pro sluchově postižené

Jak vyplývá z této otázky, zařazení jako *pedagog* má všech 112 respondentů, pozici *asistenta pedagoga* ve výzkumném šetření nezastává nikdo.

6) Délka praxe:

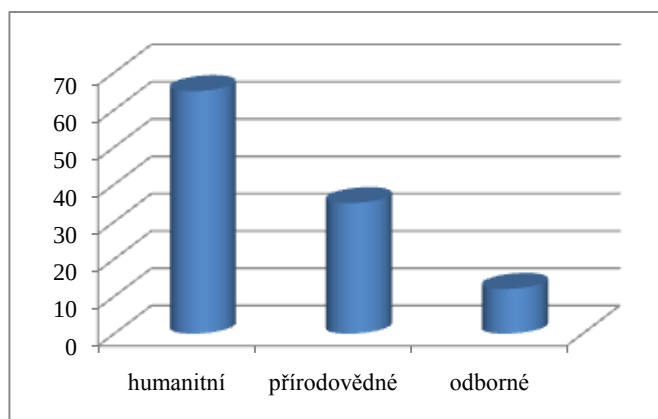
Graf č. 6: Délka praxe

Z otázky zjišťující praxi pedagogů na základních školách pro sluchově postižené

je patrné, že většina pedagogů (49) se řadí mezi pedagogy s dlouholetou praxí, pracují více jak 16 let se žáky se sluchovým postižením.

11 – 15 let pracuje na těchto školách 23 pedagogů, o jednoho méně, 22 pedagogů, má praxi nejmenší, a to od 1 – 5 let. 18 respondentů působí ve vzdělávacím procesu žáků se sluchovým postižením 6 – 10 let.

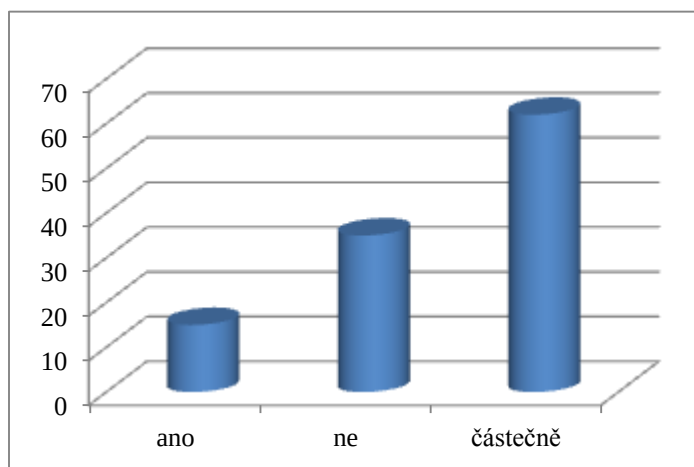
7) Aprobace předmětů:

Graf č. 7: Aprobace předmětů

Na základních školách pro sluchově postižené vyučuje 65 pedagogů humanitní předměty, přírodovědné předměty vyučuje 35 pedagogů a na odborné předměty je zaměřeno 12 respondentů.

8) Český znakový jazyk ve výuce:

Graf č. 8: Český znakový jazyk ve výuce

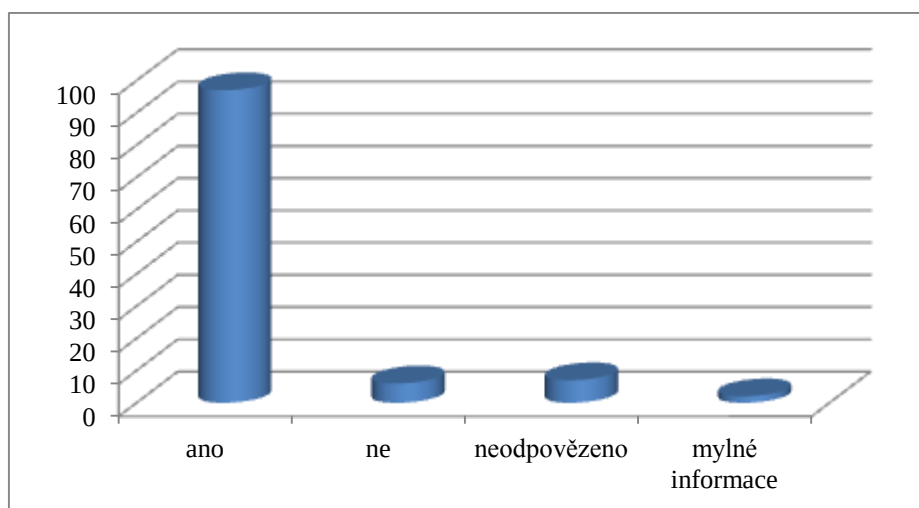
Ve výchovně – vzdělávacím procesu žáků se sluchovým postižením by v první řadě měl figurovat společný jazykový kód. Vyučujeme-li žáky se sluchovým postižením, je na místě primární přirozený jazyk Neslyšících, český znakový jazyk.

Z výzkumného šetření vyplývá, že pouze 15 pedagogů působících ve vzdělávání žáků se sluchovým postižením používá ve výuce český znakový jazyk.

Částečně se s žáky se sluchovým postižením domluví 62 respondentů.

Český znakový jazyk nepoužívá ve výuce 35 pedagogů.

9) Znalost rozdílu mezi českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou:

Graf č. 9: Znalost rozdílu mezi českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou

Na tuto otázku odpovědělo správně 97 pedagogů. Pedagogové vysvětlili, co to je český znakový jazyk a znakovaná čeština. 7 pedagogů otázku nezodpovědělo, 6 pedagogů napsalo, že nezná rozdíl mezi českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou. Zbylí dva pedagogové mají mylné informace o tomto rozdělení (např. že se znakuji všechna slova ve znakované češtině, v českém znakovém jazyce pouze slova klíčová).

KULTURA NESLYŠÍCÍCH

10) Kdo jsou to podle vás Neslyšící?

28 pedagogů odpověděla správně, že Neslyšící jsou členové jazykové a kulturní menšiny. Tito pedagogové mají respekt k Neslyšícím i k jejich jazyku. Jsou si vědomi, že Neslyšící spojuje jak kultura a jazyk, tak i společné problémy, osudy a historie.

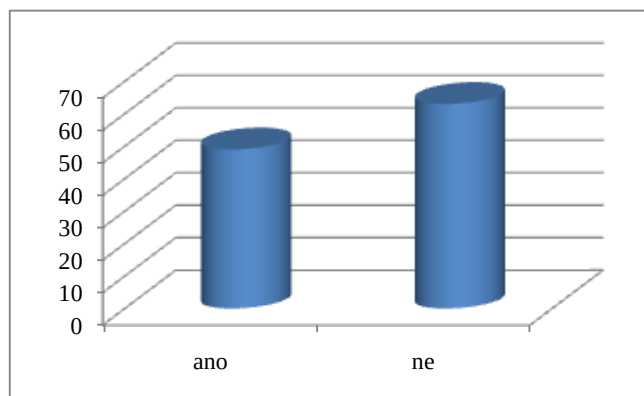
26 pedagogů tuto otázku nevyplnilo vůbec, můžeme tedy předpokládat, že odpověď na tuto otázku neznají.

Nyní uvedu výběr nejčastějších mylných názorů 58 pedagogů, kteří odpověděli na tuto otázku.

Slyšící pedagogové nejčastěji zmiňovali osoby se sluchovým postižením, popř. ty, co špatně slyší nebo mají různé postižení. Objevovaly se zde také termíny – osoby, co mají částečnou nebo úplnou ztrátu sluchu; osoby ohluchlé, které ztratili sluch před rozvinutým mluvené řeči, a kde velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči; dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace. Slyšící pedagogové považují za Neslyšící osoby, které se sdružují v Pevnosti, zřejmě je k tomu vede skutečnost, že v Pevnosti vedou Neslyšící jako rodilí mluvčí českého znakového jazyka kurzy českého znakového jazyka. Za Neslyšící jsou pedagogy považováni i ti, co neslyší bez kompenzačních pomůcek a ti, co znakují a odezírají.

Do skupiny Neslyšících ale lze zařadit i osoby nedoslýchavé, ohluchlé a popř. i slyšící, kteří uznávají Neslyšící jako jazykovou a kulturní menšinu (např. slyšící tlumočník českého znakového jazyka nebo slyšící potomek Neslyšících rodičů).

11) Neslyšící jsou/nejsou jazyková a kulturní menšina:

Graf č. 10: Neslyšící jsou/nejsou jazyková a kulturní menšina

Na tuto otázku odpovědělo kladně 49 pedagogů, záporně 63. Je překvapivé, že více než polovina dotázaných pedagogů nesouhlasí s tím, že Neslyšící jsou jazyková a kulturní menšina.

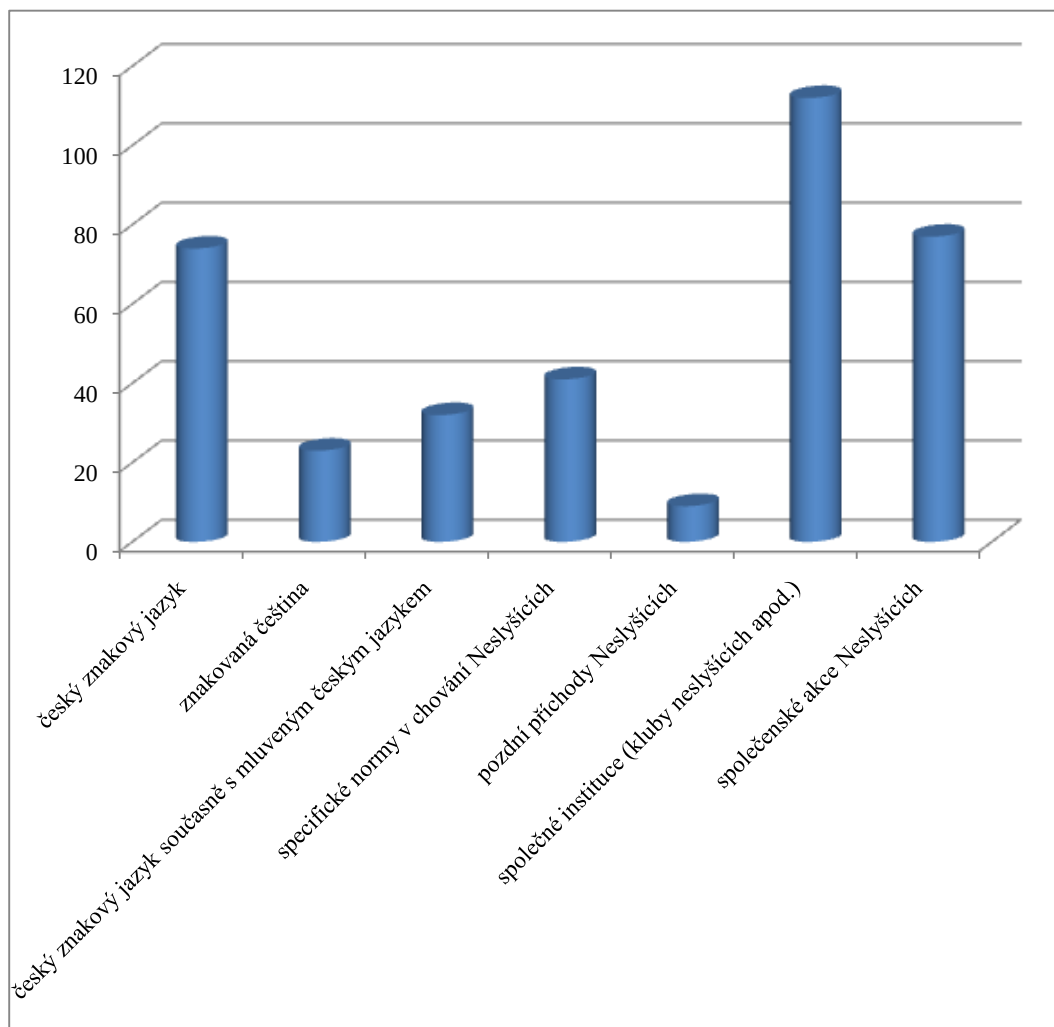
Proč považujete/nepovažujete Neslyšící za jazykovou a kulturní menšinu?

Neodpovězeno 96 respondenty.

Pouze 16 respondentů odpovědělo souhlasně/nesouhlasně na otázku, proč jsou Neslyšící jazykovou a kulturní menšinou. Respondenti ji popisují jako specifickou skupinu, která má svoji kulturu a svébytný jazyk. Dodávají, že v oblasti jazyka je to odlišné, český jazyk patří majoritní skupině, znakový jazyk je jazykem menšiny. Zmiňují se, že i v kultuře jsou odlišnosti, Neslyšící vyznávají hodnoty, zvyky, tradice, které jsou odlišné od světa slyšících; jsou hrdí na svou identitu Neslyšícího člověka.

Mezi respondenty jsou i slyšící pedagogové, kteří nesouhlasí s tvrzením, že Neslyšící jsou jazyková a kulturní menšina. V této otázce vidí neustálý spor, nevnímají je jako menšinu, ale jako zdravotně postižené spoluobčany. Připouští, že mají vlastní historii, zvyky, ale zvláštní „chování“, přičemž komunikují pouze rukama.

12) Co patří do kultury Neslyšících (můžete vybrat i více položek):

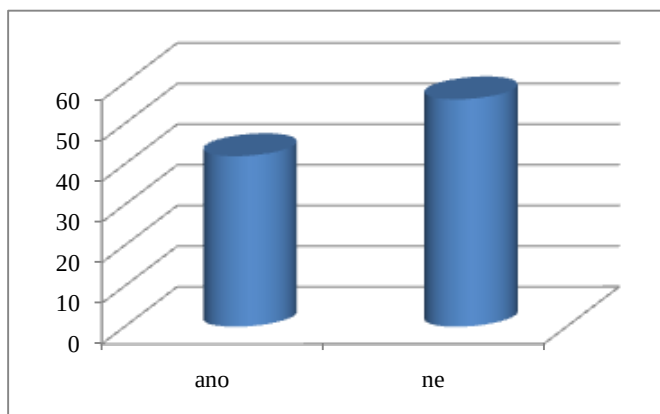

Graf č. 11: Co patří do kultury Neslyšících

Výběru nabízených možností učinilo všech 112 respondentů.

Výběr nabízených možností byl: český znakový jazyk (23 respondentů); znakovaná čeština (32 respondentů); český znakový jazyk současně s mluveným českým jazykem (32 respondentů); specifické normy v chování Neslyšících (41 respondentů); pozdní příchody Neslyšících (9 respondentů); společné instituce /kluby neslyšících apod./ (112 respondentů); společenské akce Neslyšících (77 respondentů).

13) Český znakový jazyk – plnohodnotnost jazyka s atributy přirozeného jazyka

Graf č. 12: Český znakový jazyk – plnohodnotnost jazyka s atributy přirozeného jazyka

Na tuto otázku odpovědělo kladně 42 pedagogů, záporně 56 pedagogů. Na otázku neodpovědělo 14 pedagogů.

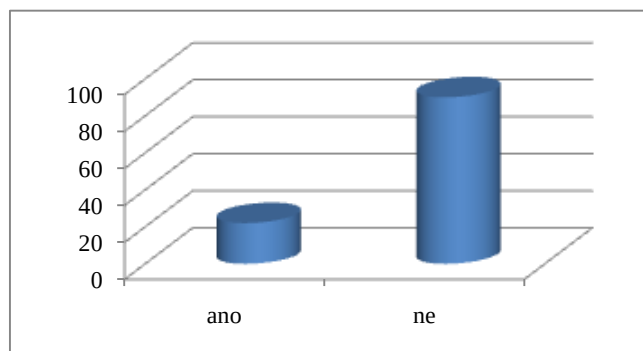
Pokud ANO, definujte jej:

Otázku více nerozvedlo 15 dotazovaných, kteří vybrali odpověď ANO.

Respondenti definovali český znakový jazyk jako jazyk, který má vlastní pravidla, gramatiku, má jiný znakový sled, splňuje veškeré atributy jazyka, dvojí artikulaci, produktivnost, má svoji historii, ustálené výrazové prostředky, specifické znaky a je ustálen po stránce gramatické a lexikální. Český znakový jazyk je doplněn mimikou a nemanuálními prostředky a nemá psanou podobu.

Někteří z respondentů uvedli opačný názor, že český znakový jazyk nepatří mezi přirozené jazyky, i když je snaha v současné době to dokázat.

14) Znalost zvyků a tradic Neslyšících:

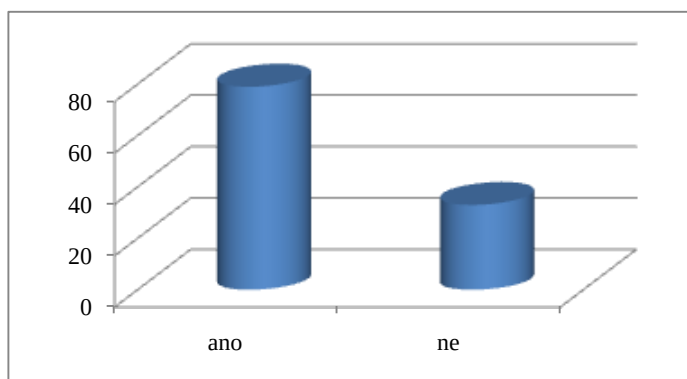
Graf č. 13: Znalost zvyků a tradic Neslyšících

Z dotazovaných respondentů odpovědělo kladně 22.

90 dotazovaných neví, jaké mají Neslyšící zvyky a tradice.

Slyšící pedagogové mají malý přehled o znalostech zvyků a tradic Neslyšících, uvádí pouze obecné informace, např. soukromé akce Neslyšících (sportovní a kulturní akce – plesy, kluby), vlastní humor, tleskání (třepot rukou), pozdrav (dotek tváří), přípitek (dotek rukou).

15) Znalost významných osobností ze světa Neslyšících:

Graf č. 14: Znalost významných osobností ze světa Neslyšících

Znamé neslyšící osobnosti zná 79 pedagogů, záporně odpovědělo 33 pedagogů.

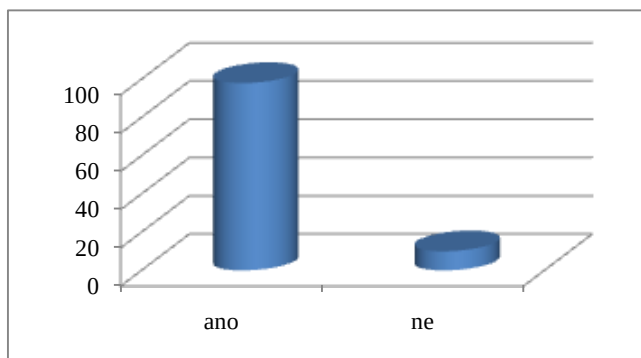
Jednotliví pedagogové uvedli k otázce i více jmen.

Pokud ANO, koho?

Mezi nejznámější Neslyšící osobnosti řadí pedagogové tato jména, v závorce je uvedeno, kolikrát se dané jméno vyskytlo:

- *Josef Brožík (15x),*
- *Zuzana Hájková (8x),*
- *Helena Kellerová (18x),*
- *Bedřich Smetana (9x),*
- *Věra Strnadová (25x),*
- *Petr Vysuček (19x).*

16) Znalost časopisů pro neslyšící:

Graf č. 15: Znalost časopisů pro neslyšící

Časopisy pro neslyšící zná 98 dotazovaných, 14 nemá přehled o časopisech pro neslyšící.

Pokud ANO, jaké?

Všech 98 pedagogů zná časopis GONG, 27 respondentů k tomuto časopisu připsalo časopis UNIE, 4 pedagogové znají INFO-ZPRAVODAJ, který vydává Federace rodičů a přátel sluchově postižených. Jeden pedagog má přehled o vydávání časopisu „PES PRO NESLYŠÍCÍ“ (od S. Heinicke).

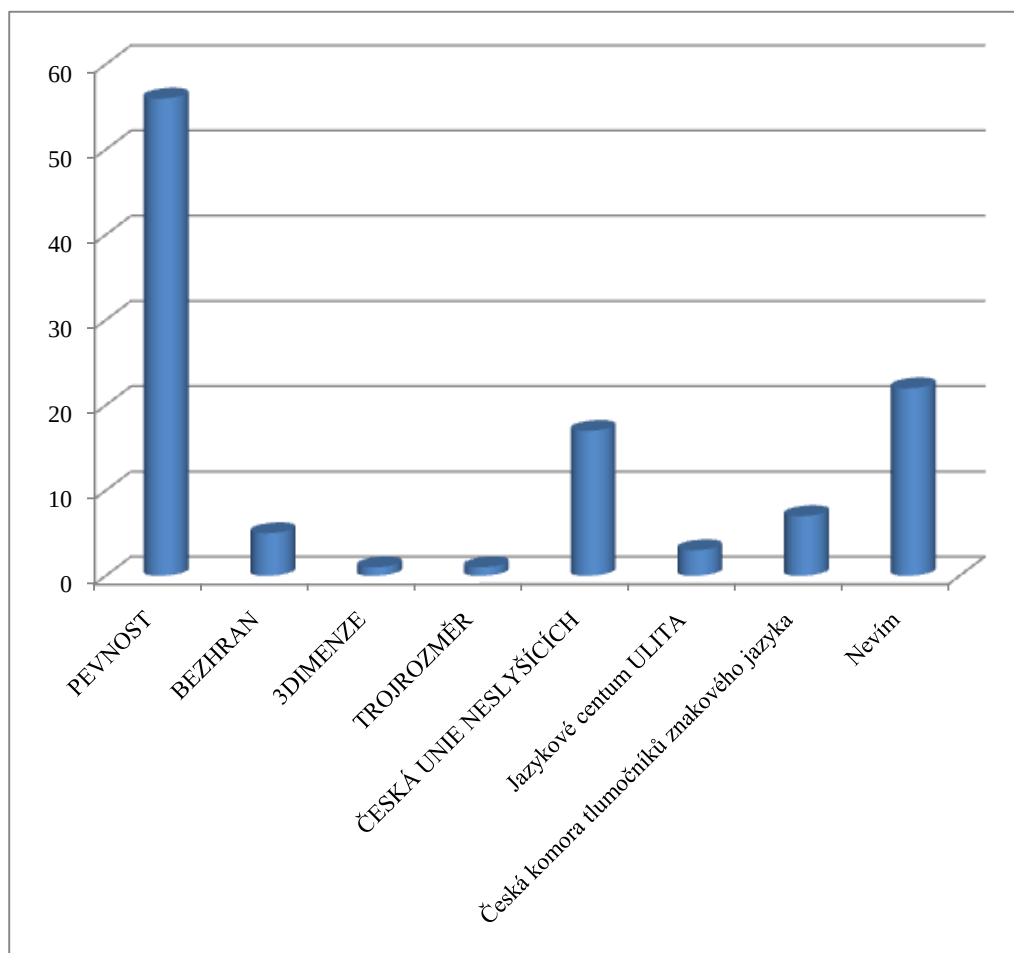
17) Jaké číslo má teletextová strana, kde mohou Neslyšící v televizi najít k filmům a pořadům skryté titulky?

94 pedagogů na tuto otázku odpovědělo správně, číslo teletextové strany pro skryté titulky k filmům, pořadům nebo dokumentům je 888. 14 pedagogů na tuto otázku neodpovědělo a 4 pedagogové uvedli mylné číslo teletextové strany (např. 0800, 388, 411, 399).

18) Víte, jak se jmenuje dokumentární pořad věnovaný Neslyšícím? Vysílá se na ČT2.

Správnou odpověď, Televizní klub neslyšících, uvedlo 98 respondentů. Zbývajících 14 uvedlo odpověď špatnou, např. *Klíč*, *Zprávy v českém znakovém jazyce*, *Áčko*).

19) Instituce zabývající se výukou českého znakového jazyka Neslyšícími:

Graf č. 16: Instituce zabývající se výukou českého znakového jazyka Neslyšícím

Podle grafu je zřejmé, že na tuto otázku odpovědělo všech 112 respondentů.

50% respondentů správně uvedlo jako organizaci, kde učí rodilí Neslyšící slyšící veřejnost českému znakovému jazyku PEVNOST.

Další správné odpovědi jsou názvy organizací – BEZHRAN (5 respondentů), 3DIMENZE (1 respondent), TROJROZMĚR (1 respondent), ČESKÁ UNIE NESLYŠÍCÍCH (17 respondentů).

Tři pedagogové nesprávně uvedli Jazykové centrum ULITA a sedm respondentů zařazuje nesprávně Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka. 12 pedagogů nezná na tuto otázku odpověď.

20) Znalost www. stránek pro/o Neslyšící/ch:

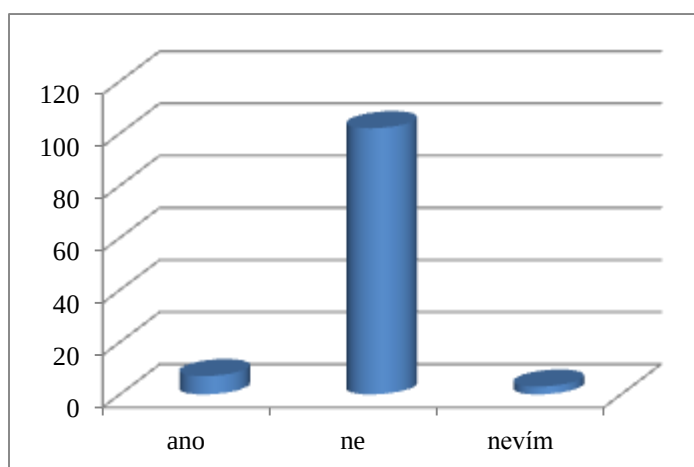
Na tuto otázku zná odpověď 98 pedagogů, 14 respondentů nezná odpověď.
Mezi nejčastější uváděné webové adresy patří:

- www.helpnet.cz,
- www.neslysici.cz,
- www.ruce.cz,
- www.ticho.cz.

Mezi další webové adresy, které byly uváděny méně často nebo ojediněle, se řadí: www.asnep.cz, www.weblík.cktjz.com, www.cktjz.com, www.eliska.cz, www.frpzp.cz, www.csns.cz, www.cun.cz, www.appn.cz, www.snn-cr.cz, www.gong.cz, www.pevnost.com, www.spreadthesign.com a další webové stránky všech škol pro sluchově postižené.

Jeden pedagog uvedl www.seznam.cz, ale tato stránka neslouží přímo pro Neslyšící nebo informací o nich, jedná se o internetový vyhledávač.

21) Český znakový jazyk je/není mezinárodní:

Graf č. 17: Český znakový jazyk je/není mezinárodní

Na otázku, zda je český znakový jazyk mezinárodní, odpovědělo správně 102 dotazovaných, 7 dotazovaných pedagogů uvedlo nesprávnou odpověď.

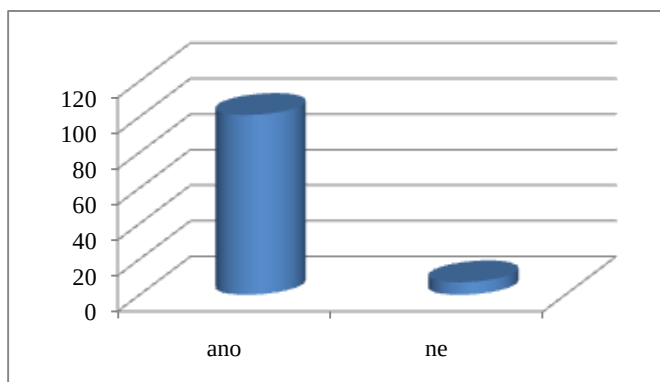
Tři dotazovaní neznali na otázku odpověď.

22) Jakým chybám je podle Vás potřeba se vyvarovat při komunikaci s Neslyšícím?

Na tuto otázku zná odpověď 79 pedagogů, 36 pedagogů neví, jakým chybám se vyvarovat při komunikaci s Neslyšícím.

Většina respondentů zná komunikační pravidla s Neslyšícími, za nejčastější chyby považují špatnou artikulaci, zakrytá ústa při mluvení, otáčení se zády k Neslyšícím, rychlé tempo řeči, nedbalou výslovnost – neschopnost odezírání, špatné vnější podmínky (nevhodné osvětlení – zdroj světla nesmíme mít za zády), nedodržování očního kontaktu.

23) Tlumočnick českého znakového jazyka je/není pro Neslyšící důležitý:

Graf č. 18: Tlumočnick českého znakového jazyka je/není pro Neslyšící důležitý

Z celkového počtu 112 respondentů odpovědělo na tuto otázku 108 dotázaných, kladně 101 a záporně 7 respondentů. Čtyři respondenti na tuto otázku neuvedli žádnou odpověď.

Proč je/není tlumočnick českého znakového jazyka pro Neslyšící důležitý?

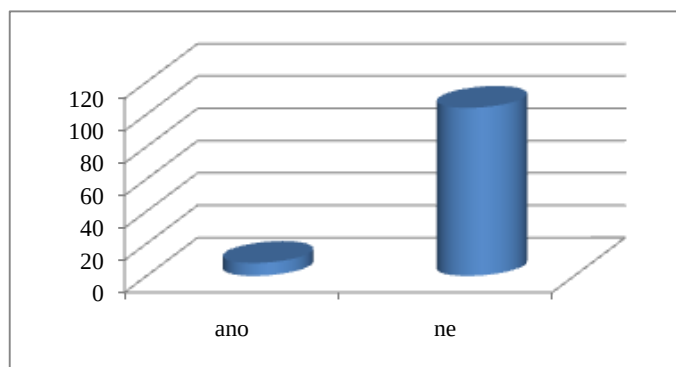
Slyšící pedagogové se ve valné většině shodně domnívají, že pro Neslyšící je tlumočnick českého znakového jazyka velmi důležitý. Uvádí, že tlumočnick českého znakového jazyka je pro ně podstatný především při tlumočení u lékaře, na úřadech, u soudu, ve vzdělávacím procesu, na společenských akcích a v divadle. Na druhé straně se někteří pedagogové domnívají, že tlumočnick je zbytečný, neboť se u Neslyšícího snižuje statut samostatnosti a Neslyšící se může domluvit písemně.

24) Jakým způsobem lze objednat tlumočníka českého znakového jazyka?

Na tuto otázku odpovědělo 46 respondentů, 66 respondentů nezná odpověď.

Respondenti uvádí, že tlumočníka českého znakového jazyka si mohou objednat u České komory tlumočnicků znakového jazyka, popř. telefonem (zaslání SMS na telefonní číslo 776 701 502) nebo e-mailem přes ASNEP (www.asnep.cz/tlumoceni). Respondenti mají informace o Centru zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící, popřípadě vědí, že okrajově si lze objednat tlumočníka přes Unii, Svaz neslyšících a nedoslýchavých a Jazykové centrum ULITA (na Základní škole pro sluchově postižené v Praze – Radlicích). Novinkou je na www.appn.cz on-line tlumočení.

25) Všichni Neslyšící umí/neumí odezírat:

Graf č. 19: Všichni Neslyšící umí/neumí odezírat

Správně na tuto otázku odpovědělo ze 112 respondentů 104 dotazovaných, špatnou odpověď uvedlo 8 dotázaných.

4.4 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumného šetření se zúčastnilo 112 slyšících pedagogů působících na základních školách pro sluchově postižené v České republice.

Ze strukturovaného rozhovoru vyplývají následující informace:

Na základních školách pro sluchově postižené v České republice pracuje převážná většina žen, nejvíce pedagogů je ve věku mezi 43 – 55 roky. Český znakový jazyk ovládá 13% dotázaných, částečně se domluví tímto jazykem 55% pedagogů a 31% pedagogů český znakový jazyk neovládá. Pedagogové mají převážně vysokoškolské vzdělání, většina pedagogů má dlouholetou praxi s žáky se sluchovou vadou a většina pedagogů ve výuce používá částečně český znakový jazyk. 87% pedagogů zná rozdíl mezi českým znakovým jazykem a znakovou češtinou, 52% pedagogů má mylné informace o definici kultury Neslyšících, správně odpovědělo 25%, ostatní na tuto otázku neodpověděli. Většina pedagogů neuznává Neslyšící jako jazykovou a kulturní menšinu, nezná zvyky a tradice Neslyšících a ani valná většina pedagogů neuznává český znakový jazyk jako plnohodnotný jazyk s atributy přirozeného jazyka. Pedagogové většinou znají časopisy, internetové stránky, organizace Neslyšících a osobnosti ze světa Neslyšících. Většina pedagogů má přehled o tom, jak správně komunikovat s Neslyšícími, ví, že všichni Neslyšící nemají schopnost umět odezírat; pedagogové souhlasí s názorem, že pro Neslyšící je tlumočnický českého znakového jazyka nezbytný, ale už nemá informace, kde si lze tlumočnicka objednat.

Za velmi znepokojivé považují to, že si pedagogové neuvědomují, že Neslyšící je bytost, která ke svému vzdělávání nezbytně potřebuje český znakový jazyk. Pouze 13% pedagogů ovládá český znakový jazyk. Toto číslo je alarmující, ředitelé škol by se měli zamyslet nad tím, že jedno z hlavních kritérií přijetí pedagoga jako zaměstnance na tento typ školy, by měla být teoretická i praktická znalost českého znakového jazyka jako komunikačního prostředku Neslyšících. Uvědomuji si, že ne všichni žáci na školách pro sluchově postižené jsou Neslyšící, do školy dochází také žáci nedoslýchaví, žáci s kochleárním implantátem, či žáci s kombinovanými vadami. I přesto si dovoluji tvrdit, že by pedagogové měli ovládat český znakový jazyk, neboť vzdělávají osoby se sluchovou vadou a měli by jim být jazykovým vzorem.

Komentáře k formulovaným tvrzením týkajících se povědomí slyšících pedagogů o kultuře Neslyšících:

- Předpokládal jsem, že pedagogové ovládají český znakový jazyk – z provedeného výzkumného šetření vyplývá, že pouze 15 pedagogů z celkového počtu 112 pedagogů ovládá český znakový jazyk; toto výsledné číslo je alarmující, pedagogové působící na základních školách pro sluchově postižené by primární jazyk Neslyšících měli ovládat.
- Předpokládal jsem, že pedagogové mají základní znalosti o komunikačních pravidlech s Neslyšícími – ano, z výzkumného šetření vyplývá, že pedagogové mají informace o tom, jak s Neslyšícími komunikovat.
- Předpokládal jsem, že pedagogové využívají ve výchovně – vzdělávacím procesu český znakový jazyk – pouze 13% pedagogů využívá ve výchovně – vzdělávacím procesu český znakový jazyk; domnívám se, že toto číslo je velice malé, ale je to způsobeno tím, že složení žáků ve školách není stejnorodé, třídy se skládají z žáků s různým stupněm sluchového postižení. Narůstá také počet žáků s kombinovaným postižením, kde se k primárnímu sluchovému postižení pojí další zdravotní komplikace. Předpokládal jsem, že pedagogové mají představu o rozdílu mezi znakovým jazykem a znakovanou češtinou – pedagogové v otázce č. 9 dokázali, že umí rozlišit, co je český znakový jazyk a co znakovaná čeština; 97 pedagogů odpovědělo správně.
- Předpokládal jsem, že pedagogové mají informace o tom, kdo jsou to Neslyšící – pedagogové mají v této oblasti málo informací, někteří pedagogové se na tuto otázku zdráhali odpovídat; mají jen povrchní informace – tito lidé neslyší, nebo slyší hůře – nespecifikují to; důležitá by byla osvěta ohledně Neslyšících a jejich kultuře.
- Předpokládal jsem, že pedagogové ví, jaké mají Neslyšící zvyky a tradice – pedagogové mají pouze povrchní informace o kultuře Neslyšících, domnívám se, že je to dáno tím, že kulturu Neslyšících jako takovou, neuznávají; z jejich pohledu je patrné, že Neslyšící považují spíše za postižené.
- Předpokládal jsem, že pedagogové mají základní přehled o životě Neslyšících (osobnosti, časopisy pro Neslyšící, média pro Neslyšící, internetové stránky pro

Neslyšící apod.) – zde pedagogové uvedli výčty osobností, internetových stránek, časopisů pro Neslyšící, média pro Neslyšící; pedagogové mají teoretické informace o této oblasti, nicméně, zda-li je přínosně dokážou využít v praxi, nelze posoudit.

- Předpokládal jsem, že pedagogové mají přehled o využití tlumočnických služeb pro Neslyšící – většina pedagogů souhlasí s tvrzením, že pro Neslyšící je tlumočnický českého znakového jazyka velmi důležitý, ale už mají zkreslené informace o skutečnosti, kde si tlumočnický českého znakového jazyka objednat; nemohou tak svým žákům se sluchovou vadou podat informaci o zprostředkování tlumočnických služeb pro Neslyšící.

5 Doporučení pro praxi

V této části práce bych shrnul poznatky o kultuře Neslyšících. Vytvořil jsem doporučení pro praxi pro slyšící pedagogy působící na základních školách pro sluchově postižené. Toto doporučení pro praxi by mělo sloužit jako základní informativní zdroj, ze kterého by slyšící pedagogové čerpali základní informace o kultuře Neslyšících a předávali je tak svým žákům se sluchovou vadou. Domnívám se, že vytvořit manuál kultury Neslyšících, s úvodem, terminologií o sluchovém postižení, sluchových vadách a samotný manuál s informacemi o zvycích a tradicích, je téma vhodné pro zpracování další diplomové práce.

Lidé zastávající jazykově kulturní pohled přistupují ke sluchově postiženému jako k osobám s odlišným jazykem a skupinu neslyšících označují za jazykovou a kulturní menšinu. Menšinu z této skupiny dělá sdílení společného jazyka – v Česku českého znakového jazyka – a s tím i spojení chápání světa, vlastní historie, kulturního zázemí, hodnost a tradic. Pokud se neslyšící člověk zařadí do skupiny kulturně neslyšících, pak mu již nezáleží na tom, jakou velikost ztráty sluchu má. Svou odlišnost spatřuje v rozdílném užívání jazyka a s tím spojeným vnímáním světa. (Kosinová 2008, s. 6)

Proč bychom měli znát kulturu Neslyšících?

Kultura Neslyšících není podstatná pouze pro slyšící pedagogy Neslyšících, ale především pro samotné Neslyšící. Kultura Neslyšících je důležitým faktorem pro vytváření vlastní identity Neslyšících, u Neslyšících je tento proces mnohdy problematický, neboť vyrůstají ve světě dvou jazyků a dvou kultur.

Slyšící pedagogové mohou získat podstatné informace především od samotných Neslyšících. Předpokladem je perfektní znalost českého znakového jazyka a respekt k Neslyšícím.

Informace ohledně výuky Neslyšících lze nalézt na webových stránkách Gallaudetovy univerzity (<http://aslcurr.gallaudet.edu>). Gallaudetova univerzita se nalézá v hlavním městě Spojených států amerických, bývá někdy nazývána Mekkou Neslyšících, centrem vzdělanosti, kultury a hrdosti.

Kultura Neslyšících – základní pravidla o komunikaci a kultuře Neslyšících:

„Desatero“ pro komunikaci s Neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočnicka podle Dingové (in Mladová 2010, s. 55):

- Neslyšící člověk má při komunikaci se slyšícími právo na tlumočnicka, pokud o to požádá,
- Neslyšící člověk má právo vybrat si tlumočnicka, kterému dobře rozumí a kterému důvěřuje,
- tlumočení může probíhat formou znakového jazyka, znakované, mluvené či psané češtiny dle komunikační preference Neslyšícího,
- rozhovor vedeme přímo s Neslyšícím a udržujeme zrakový kontakt s ním, nikoliv s tlumočnickem; Neslyšící ovšem musí sledovat tlumočení informací; stojíme či sedíme tak, abychom za zády neměli zdroj světla,
- nemluvíme s tlumočnickem s tím, že to později Neslyšícímu vysvětlí; hovor je veden s Neslyšícím,
- Neslyšící má právo na informace v plné kvalitě a v reálném čase, aby se průběžně mohl ptát na to, co ho zajímá,
- tlumočnick musí být vždy vedle slyšící osoby, jejíž řeč tlumočí; Neslyšící potřebuje vidět jak na tlumočnicka, tak i na hovořící osobu,
- během hovoru neodbíháme; vzdálíme-li se od tlumočnicka, Neslyšící se obrací za námi a uniká mu tak část tlumočených informací,
- mluvíme svým obvyklým tempem; tlumočnick nás sám upozorní, bude-li třeba řeč zpomalit; máme však na paměti, že při tlumočení vždy dochází k časovému skluzu; tlumočnick musí mít čas přijmout informaci, zpracovat ji a zprostředkovat,
- na konci hovoru se Neslyšícího zeptáme, zda ještě něco potřebuje upřesnit,
- mějte na paměti, že tlumočnick pouze nahrazuje hlas mluvčího, nikdy informace nepřidává, neubírá, pouze překládá z jazyka výchozího do jazyka cílového (z českého znakového jazyka do mluveného jazyka a naopak).

Kultura Neslyšících:

Do kultury Neslyšících se řadí Neslyšící s velkým „N“ – členové jazykové a kulturní menšiny Neslyšících, základní charakteristikou komunity českých Neslyšících je **komunikace českým znakovým jazykem**.

Rozvoj kultury Neslyšících nastává **v klubech pro neslyšící** – výměna zážitků a zkušeností ze života Neslyšících, kluby jsou zde zájmově zaměřené.

Neslyšící **se setkávají na různých akcích** (např. plesy, sportovní utkání, pálení čarodějnic, přehlídka tvorby ve znakovém jazyce – Mluvící ruce, charitativní koncert Podepsáno srdcem, benefiční koncert – Tříkrálový večer apod.).

I Neslyšící mají své **umění**, jedná se především o vyprávění příběhů („storytelling“), klasifikátorové příběhy, vtipné příběhy, různé anekdoty a hry – humor je určen pro pobavení uvnitř komunity, kde všichni sdílejí stejnou kulturu a jazyk; divadelní vystoupení samotných Neslyšících (např. divadlo Neslyším).

V komunitě Neslyšících je třeba dodržovat **pravidla v chování** – pravidla pro doteky a získávání pozornosti; přerušování rozhovoru dvou lidí; upoutání pozornosti pomocí světla; loučení).

Kosinová (2008, s. 33) uvádí přesně to, co Neslyšící považují za nepříjemné, nebo dokonce nepřipustné při komunikaci:

- *pokud se někdo dotýká jejich hlavy, popř. se jim snaží hlavu otáčet;*
- *pokud někdo surově „poklepává“ na jejich záda;*
- *pokud jsou doteky k upoutání pozornosti velmi jemné;*
- *pokud sedící upoutává pozornost stojícího poklepem na jeho nohu;*
- *pokud mluvčí stojí ve směru, odkud přichází světlo;*
- *pokud chytáme Neslyšícímu ruku/ruce v době, kdy s někým ukazuje, a tím znemožňujeme jeho komunikaci;*
- *pokud při komunikaci s neslyšícím přerušíme oční kontakt.*

Do kultury Neslyšících spadají i **specifické zvyky** této komunity – přání „Dobrou chuť!“; přípitek s dotykem ruky; „univerzální“ pozdrav; pozdravení se polibky na tvář; tleskání – Neslyšící zvednou ruce a „třepotají“ jimi).

Důležitou úlohu v komunitě Neslyšících mají i **média Neslyšících** (časopisy pro Neslyšící, filmy a televizní pořady pro Neslyšící).

Součástí kultury je také **tlumočnický český znakový jazyk**, Neslyšící si uvědomují jeho nezastupitelnost a v současné době jsou již na tlumočnický český znakový jazyk kladeny vyšší požadavky než tomu bylo v minulosti. Neslyšící vyžadují profesionalitu a dodržování Etického kodexu tlumočnicka český znakový jazyk.

Domnívám se, že členem komunity Neslyšících může být i slyšící člověk, který pro komunitu Neslyšících mnoho vykonal. Dovolil bych si říci, že v současnosti to může být **Prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.** (Filosofická fakulta v Praze, založila obor Čeština v komunikaci neslyšících, podílí se na výzkumu český znakový jazyk a ukázala, že český znakový jazyk je přirozený jazyk Neslyšících se všemi atributy přirozeného jazyka), dále **Vesta Dee Sauter** (americká misionářka, která „probudila“ české Neslyšící, aby si uvědomili sami sebe a byli hrdí na sebe a svůj jazyk – český znakový jazyk).

Jsem si vědom, že mnohé Neslyšící napadnou další jména a domnívám se, že určitě právem budou do komunity Neslyšících patřit.

ZÁVĚR

V této diplomové práci s názvem **Povědomí slyšících pedagogů základních škol pro sluchově postižené v České republice o kultuře Neslyšících** jsem se snažil zmapovat současnou situaci o povědomí slyšících pedagogů působících na základních školách pro sluchově postižené o kultuře Neslyšících. Nedílnou součástí této práce bylo uvedení do problematiky Neslyšících, uvedení způsobu, jak komunikují, informace o kultuře, zvycích a tradicích Neslyšících. Jedna z dalších kapitol je věnována základním školám pro sluchově postižené v České republice, jejich filozofii, charakteristice, historii i současnosti a také vzdělávání slyšících pedagogů. V empirické části výzkumu jsem zjišťoval, jaké povědomí mají slyšící pedagogové pracující na základních školách pro sluchově postižené o kultuře Neslyšících, jaké formy komunikace využívají, jak je pro ně důležitá znalost českého znakového jazyka při výuce a vzdělávání samotných Neslyšících. Výzkumná část ukázala, že slyšící pedagogové mají zcela povrchní informace o kultuře i samotných Neslyšících; o jejich jazyce, zvycích a historii toho ví pramálo. Domnívám se, že právě pedagogové na základních školách pro sluchově postižené mají být vzorem pro Neslyšící žáky a mají být jedni z prvních, kteří na ně v této oblasti výchovně – vzdělávací působí. Mají-li žáci se sluchovou vadou slyšící rodiče, bývá škola první zařízení, kde se tito žáci setkávají s českým znakovým jazykem. A právě pedagogové by měli vedle jejich mateřského jazyka mít informace nejen o primárním jazyce Neslyšících, ale také o jejich kultuře, zvycích a historii. Jen tak může žák se sluchovou vadou nabýt přesvědčení, že jeho jazyk je plnohodnotný a může na něj být hrdý, stejně tak na svoji kulturu.

Slyšící pedagogové by se měli neustále vzdělávat jak ve svém oboru, tak i v oblasti Neslyšících. A především by měli mít na paměti, že Neslyšící neznamena hloupý, negramotný, ale prostřednictvím jejich přirozeného jazyka je mohou pedagogové všechno naučit. Samozřejmě, máme-li mít na mysli i kulturní a identifikační vzor, je na místě hovořit o tom, že ve školách pro sluchově postižené by měli pracovat ve velkém zastoupení pedagogové Neslyšící. V závěrečné části práce lze nalézt doporučení pro praxi.

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá povědomím slyšících pedagogů působících na základních školách pro sluchově postižené v České republice o kultuře Neslyšících. Vymezuje problematiku sluchově postižených, jejich komunikaci, v níž prioritní je mateřský jazyk neslyšících – český znakový jazyk. V diplomové práci se lze dozvědět o profilu jednotlivých základních škol pro sluchově postižené v České republice, o jejich filozofii a charakteristice. Následují informace o kultuře Neslyšících, o zvycích, tradicích a specifických potřebách Neslyšících. Empirická část práce je zaměřena na zjištění povědomí slyšících pedagogů na základních školách pro sluchově postižené v České republice o kultuře Neslyšících.

SUMMARY

This thesis deals with the awareness of hearing teachers working in elementary schools for the hearing impaired in the Czech Republic about the culture of the Deaf. It defines the issues of the hearing-impaired people and their communication, in which the native language of deaf people - Czech Sign Language - plays a major role. In this work one can find a profile of individual elementary schools for the hearing impaired in the Czech Republic, their philosophy and characteristics. There is further information about Deaf culture, the customs, traditions and specific needs of the deaf. The research focuses on the awareness of hearing teachers in elementary schools for the hearing impaired in the Czech Republic about the culture of the Deaf.

SEZNAM LITERATURY

BOGNER, T.: *Pedagog a komunikace se studenty na Střední škole pro sluchově postižené: bakalářská práce*. Brno: Pedagogická fakulta, 2008

DINGOVÁ, N.: Desatero pro komunikaci s neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočníka [7]. In MLADOVÁ, P. (ed.) *Tlumočník jako most mezi slyšícím zdravotnickým personálem a neslyšícím pacientem*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2010. 64 s.

GAVELČÍKOVÁ, S.: *Výchova slyšícího dítěte v neslyšící rodině: diplomová práce*. Olomouc: Pedagogická fakulta, 2002

HORÁKOVÁ, R. Uvedení do surdopedie. In PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3. vydání. Brno: Paido, 2010. 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.

HROBŇ, M. *Trápí vás nedoslýchavost*. Praha: Makropulos, 1998. 90 s. ISBN 80-86003-13-2.

HRUBÝ, J. Terminologie ve sluchovém postižení. *Speciální pedagogika*, 6, 1996, č. 4, s. 10 – 15. ISSN 1211-2720.

KOMORNÁ, M. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-60-4.

KRAHULCOVÁ - ŽATKOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996. 218 s. ISBN 80-7184-239-7.

LAAD, P. *Understanding Deaf Culture*. In Search of Deafhood. Clevedon: Multilingual LTD, 22003.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. 156 s. ISBN 80-7315-038-7.

MLADOVÁ, P. (ed.) *Tlumočník jako most mezi slyšícím zdravotnickým personálem a neslyšícím pacientem*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2010. 64 s.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. 395 s. ISBN 80-7178-029-4

STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I - Hluchota a jazyková komunikace*. Praha: FF UK, 1998. ISBN 80-85899-45-0.

TIKOVSKÁ, L., KUCHAROVÁ, L. Klasifikátory. In KUCHAROVÁ, L. (ed.) *Jazyk neslyšících. Co bychom měli znát o znakovém jazyce*. Praha: ÚČJTK FF UK, 2005. s. 69 – 78

VALIŠOVÁ, A. *Komunikace a vzájemné porozumění*. Praha: Grada Publishing, 2005. 138 s. ISBN 80-247-0842-6.

VALIŠOVÁ, A. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2011. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

Legislativa:

Sbírka zákonů, roč. 1998, částka 54, ze dne 13.07.1998.

Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.

Internetové odkazy:

Centrum Kochleárních Implantací u Děti [online]. [cit. 4. 2. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.ckid.cz/aktual.asp>](http://www.ckid.cz/aktual.asp).

Česká komora tlumočnicků českého znakového jazyka [online]. [cit. 4. 2. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.cktjz.com/eticky-kodex>](http://www.cktjz.com/eticky-kodex).

FIKEJS, J. (2004): *Jak komunikovat s neslyšícími* [online]. [cit. 23. 3. 2011]. Dostupné na [www: <http://ruce.cz/clanky/4-jak-komunikovat-s-neslysicimi>](http://ruce.cz/clanky/4-jak-komunikovat-s-neslysicimi).

GROSJEAN, F. (2008): *Právo neslyšícího dítěte vyrůstat bilingválně* [online]. [cit. 15. 7. 2011]. Dostupné na [www: <http://ruce.cz/clanky/507-pravo-neslysiciho-ditete-vyrustat-bilingvalne>](http://ruce.cz/clanky/507-pravo-neslysiciho-ditete-vyrustat-bilingvalne).

Gymnázium, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Praha – Ječná [online]. [cit. 4. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.jecna27.cz/www/zs/zs.htm>](http://www.jecna27.cz/www/zs/zs.htm).

Mateřská škola a základní škola pro sluchově postižené, Brno [online]. [cit. 6. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.zsspbrno.cz/sabl.html>](http://www.zsspbrno.cz/sabl.html).

Mateřská škola, Základní škola, Střední škola pro sluchově postižené, České Budějovice [online]. [cit. 5. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.sluchpostcb.cz/zs.php>](http://www.sluchpostcb.cz/zs.php).

Mateřská škola, Základní škola a Dětský domov, Ivančice [online]. [cit. 6. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.neslysici-ivancice.info/index.php?action=clanek&type=42>](http://www.neslysici-ivancice.info/index.php?action=clanek&type=42).

Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené, Kyjov [online]. [cit. 7. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.mszskyjov.cz/>](http://www.mszskyjov.cz/).

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha – Radlice [online]. [cit. 4. 1. 2011]. Dostupné na [www: <http://www.sksp.org/#!/intro>](http://www.sksp.org/#!/intro).

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Liberec [online]. [cit. 5. 1. 2011]. Dostupné na www: <<http://www.ssplbc.cz/index.php?p=informace-o-skole>>.

Základní škola pro sluchově postižené, Olomouc [online]. [cit. 7. 1. 2011]. Dostupné na www: <http://www.deaf-ostrava.cz/Zakladni_skola.htm>.

Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené, Plzeň [online]. [cit. 4. 1. 2011]. Dostupné na www: <<http://www.sluchpost-plzen.cz/>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Zákon o komunikačních systémech (Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)

Příloha č. 2 – Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka

Příloha č. 3 – Strukturovaný rozhovor

Příloha č. 1

Zákon o komunikačních systémech (Zákon č. 384/2008 Sb., v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.)

Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

(platné znění ze dne 20.10.2008)

Sbírka zákonů

Předpis č. 155/1998 Sb., zdroj: SBÍRKA ZÁKONŮ ročník 1998, částka 54, ze dne 13.07.1998

155

ZÁKON

ze dne 11. června 1998

o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Změna: 384/2008 Sb.

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

§ 1

Úvodní ustanovení

(1) Tento zákon upravuje používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob jako jejich dorozumívacích prostředků.

(2) Neslyšící a hluchoslépe osoby mají právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.

nadpis vypuštěn

§ 2

Definice základních pojmů

(1) Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou

hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.

- (2) Za hluchoslepé se pro účely tohoto zákona považují osoby se souběžným postižením sluchu a zraku různého stupně, typu a doby vzniku, u nichž rozsah a charakter souběžného sluchového a zrakového postižení neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, nebo neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mluvenou řečí.

§ 3

Komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob

Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka.

§ 4

Český znakový jazyk

- (1) Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.
- (2) Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.
- (3) Český znakový jazyk může být využíván jako komunikační systém hluchoslepých osob v taktilní formě, která spočívá ve vnímání jeho výrazových prostředků prostřednictvím hmatu.

§ 5

zrušen

§ 6

Komunikační systémy vycházející z českého jazyka

- (1) Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházejícími z českého jazyka jsou znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.
- (2) Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.

- (3) Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů. Prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.
- (4) Vizualizace mluvené češtiny je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.
- (5) Písemný záznam mluvené řeči je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Pro potřeby hluchoslepých se písemný záznam provádí zvětšeným písmem nebo Braillovým písmem.
- (6) Lormova abeceda je dotyková dlaňová abeceda, při které se jednotlivá písmena vyznačují pomocí ustálených pohybů a dotyků prováděných na dlani a prstech ruky příjemce sdělení.
- (7) Daktylografika je vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení.
- (8) Braillovo písmo s využitím taktilní formy umožňuje zobrazovat písmena abecedy ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma.
- (9) Taktilní odezírání je založeno na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek mluvčího.
- (10) Vibrační metoda Tadoma je založena na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvčího.

nadpis vypuštěn

§ 7

Používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob

Neslyšící a hluchoslépe osoby mají právo na

- a) používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- b) vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- c) výuku komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, kterou upravuje jiný právní předpis¹).

§ 8

- (1) Neslyšící a hluchoslépe osoby mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby

zajišťující tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému uvedeném v tomto zákoně. Podmínky poskytování tlumočnických služeb stanoví jiný právní předpis²⁾.

(2) Neslyšícím a hluchoslepým osobám, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby při soudním řízení poskytovány bezplatně.

(3) Neslyšícím a hluchoslepým žákům středních škol a neslyšícím a hluchoslepým studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem.

§ 9

Rodiče, u jejichž dítěte byla diagnostikována praktická nebo úplná hluchota³⁾ nebo hluchoslepota, mají právo na bezplatnou výuku v kursech komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.

§ 10

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví vyhláškou

a) podmínky a rozsah tlumočnických služeb poskytovaných bezplatně neslyšícím a hluchoslepým žákům a studentům podle § 8 odst. 3,

b) obsah a rozsah kurzů podle § 9.

ČÁST DRUHÁ

zrušena

§ 11

zrušen

ČÁST TŘETÍ

zrušena

§ 12

zrušen

ČÁST ČTVRTÁ

§ 13

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení, s výjimkou § 8 až 12, které nabývají účinnosti dnem 1. ledna 1999.

Zeman v. r.

Havel v. r.

Tošovský v. r.

- 1) § 16 odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 384/2008 Sb.
- 2) § 86a zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 155/1998 Sb.
 - 2) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, ve znění vyhlášky č. 156/1997 Sb.
- 3) Vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, ve znění vyhlášky č. 156/1997 Sb. a vyhlášky č. 62/2008 Sb.

Příloha č. 2

Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka

Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka určuje základní povinnosti a práva tlumočnicka znakového jazyka při výkonu a v souvislosti s výkonem tlumočnické profese. Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka je vytvořen za účelem naplnění práva Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci.

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka stanovila tyto základní principy etického chování k ochraně tlumočnicků znakového jazyka a jejich klientů:

- Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sam nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
- Tlumočnick následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.
- Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce. Pokud tlumočnick zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možnosti a schopnosti, tlumočení odmítne.
- Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání.
- Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.
- Tlumočnick sleduje vývoj své profese a její náplně u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesionální úroveň.
- Tlumočnick ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočnickými při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.
- Členové České komory tlumočnicků znakového jazyka se vzájemně respektují.
- Tlumočnick zná etický kodex a dodržuje ho.

Příloha č. 3

Strukturovaný rozhovor

Vážená paní kolegyně, vážený pane kolego,

jmenuji se Tomáš Bogner, v současné době studuji poslední rok na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity, obor Speciální pedagogika a zpracovávám diplomovou práci na téma **Povědomí slyšících pedagogů základních škol pro sluchově postižené v České republice o kultuře Neslyšících**.

Součástí výzkumné části mé diplomové práce je dotazníkové šetření. Prosím Vás tedy o informace týkajících se povědomí pedagogů o kultuře Neslyšících na Vaší škole. Zpracovaná data budou využita pouze v rámci mé diplomové práce.

Děkuji,

Bc. Tomáš Bogner.

Prosím, zaškrtněte, popř. doplňte:

ÚDAJE O PEDAGOGOVĚ:

1) Pohlaví:

☐ Žena ☐ Muž

2) Věk:

☐ 18 – 30 ☐ 31 – 42 ☐ 43 – 55

☐ 55 – a více

3) Ovládáte český znakový jazyk?

☐ ANO ☐ NE ☐ částečně

4) Nejvyšší dosažené vzdělání:

- ☐ základní
- ☐ vyučen/a
- ☐ střední s maturitou
- ☐ střední odborné s maturitou
- ☐ vyšší odborné
- ☐ vysokoškolské – studující (obor:.....)
- ☐ vysokoškolské (aprobace: humanitní předměty ☐
přírodovědné předměty ☐
odborné předměty ☐)
- ☐ pedagogické minimum: ☐ ANO ☐ NE

5) Na základní škole pro sluchově postižené pracuji jako:

- ☐ pedagog ☐ asistent pedagoga

6) Jak dlouho pracujete s žáky se sluchovým postižením?

- ☐ 1 – 5 let ☐ 6 – 10 let ☐ 11 – 15 let
- ☐ 16 let – a více

7) Vyučuji předměty:

- ☐ humanitní ☐ přírodovědné ☐ odborné

8) Ve výuce sám používám český znakový jazyk:

- ☐ ANO ☐ NE ☐ částečně

9) Znáte rozdíl mezi českým znakovým jazykem a znakovanou češtinou?

.....

.....

.....

KULTURA NESLYŠÍCÍCH

10) Kdo jsou to Neslyšící?

.....

.....

.....

11) Jsou Neslyšící jazyková a kulturní menšina?

☐ ANO

☐ NE

Proč?

12) Co patří do kultury Neslyšících?

☐ český znakový jazyk

☐ znakovaná čeština

☐ český znakový jazyk současně s mluveným českým jazykem

☐ specifické normy v chování Neslyšících

☐ pozdní příchody Neslyšících

☐ společné instituce (kluby neslyšících apod.)

☐ společenské akce Neslyšících

13) Je český znakový jazyk plnohodnotný jazyk s atributy jazyka?

☐ ANO

☐ NE

Pokud ANO, definujte jej:

.....

.....

.....

.....

.....

14) Jaké mají Neslyšící zvyky a tradice?

.....

.....

.....

.....

.....

15) Znáte nějaké osobnosti ze světa Neslyšících?

☐ ANO

☐ NE

Pokud ANO, koho?:

.....

.....

.....

.....

.....

16) Znáte časopisy pro neslyšící?

☐ ANO

☐ NE

Pokud ANO, jaké?:

.....

.....

.....

.....

.....

17) Jaké číslo má teletextová strana, kde mohou Neslyšící v televizi najít k filmům a pořadům skryté titulky?

.....

18) Víte, jak se jmenuje dokumentární pořad věnovaný Neslyšícím? Vysílá se na ČT2.

.....

19) Víte, jak se jmenuje/í instituce, ve které učí Neslyšící rodilí mluvčí český znakový jazyk slyšící veřejnost?

.....

20) Jaké znáte www. stránky pro/o Neslyšících?

.....

.....

.....

.....

.....

21) Je český znakový jazyk mezinárodní?

☐ ANO

☐ NE

22) Jakých chyb se musíme vyvarovat při komunikaci s Neslyšícím?

.....

.....

.....

.....

.....

23) Je podle Vás pro Neslyšící důležitý tlumočnický českého znakového jazyka?

☐ ANO ☐ NE

Proč?

.....

.....

.....

.....

.....

24) Jakým způsobem si lze objednat tlumočnický českého znakového jazyka?

.....

.....

.....

.....

.....

25) Umí všichni Neslyšící odezírat?

☐ ANO ☐ NE